

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iosephi Ripamontii E Collegio Ambrosiano Historiarvm Ecclesiae Mediolanensis Decas ...

Pars Altera Libri XVIII

Ripamonti, Giuseppe

Mediolani, 1625

Liber Septimus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11182

IOSEPHI RIPAMONTII
E COLLEGIO AMBROSIANO
HISTORIARVM
ECCLESIAE MEDIOLANENSIS
Liber Septimus.

*Sub Bonifacio VIII
7. febr. 1294*

Ostquam Archiepiscopus Otho decesserat, non erat alia cura prior antiquiorq; Matthæo, quàm vt ciuitates omnes, quae fauore aliquo imbutae Turrianorù essent, belli terrore aggredereetur; vbi terruisset satis, inuitamenta pacis & amicitiae ostentaret. Id ab Othone patruo secreto fuisse mandatum credebatur inter alia arcana imperij, quae vltimo ad Claram Vallem secessu moribundus senex aperuerat heredi, multumq; commendarat. Non autem expectauere Ciuitates, & vnà cù ciuitatibus validissima quaeque municipia, dum moueretur aliquid; sed vltro statim nudauere animos, & defectionibus lacessiuere quiescentem, cùm funestam adhuc & atratam patruo desiderio domum ille haberet. Bergomi Culleonum factio, quae rem trahebat ad Turrianos, pulsas vrbe Suardis, quam deditam sibi familiam Vicecomes ibi constituerat, simul ciecito quem ipse dederat

Prac.

Praetore, inuaserant arcem; & Praetorem ab Cremona nouum asciuerant. In sensus Nouariae rebellatū, ut Galeacius Matthaei filius aegre virato populi impetu praiceps inde abiret. Nec ad Ticinum quieti quicquam erat, concitante gentem Manfredo Beccaria, qui Turrianorum olim potentiae infestus, postquam uersa erat fortuna, mutauerat animum, transfuleratque odia in Vicecomitem, quasi non hominū ipsorum sed dominationis inimicus. Iam ad Vercellas, ad Casalem, ad Vigleuanum, spreta & repudiata Vicecomitis maiestas; & ciuitatum earum pollicitationibus erecti Turrianorum animi. Leucenses item in Abduae ripa, tractu terrarum & positione municipij, veterem exsulum toparchiam attingentes, manifeste illuc inclinarant, praebuerantque tam aperta signa defectionis, ut diruto municipio, quicquid incolarum erat, in Madretiam vallem, quae cis flumen interiecta collibus est, deportarentur ea lege ne remigrare in sedes amplius easdem possent. Sed praecipua erat ob Laudensium rebellionem cura & sollicitudo. Namque vrbs ea, toties victa, toties rebellis, non sine magnae rei fiducia, post tot infelices conatus, hoc tempore sustulisse animos videbatur. Et ducto illuc exercitu, cum post ancipitem pugnam, captiui recognoscerentur, repertus inter eos erat Imberaldus Turrianus, eumque Vicecomes ad Tritium in rurtis ima detrudi iusserat. Reperti simul erant nobiles aliquot Patauini, qui popularium suorum ductores aduersus Metropolim subsidio Laudensibus uenerant.

rant. Inde metus Vicecomiti ingens, conspirasse pro Turriano longinquas etiam Italiae ciuitates, & minimam partem esse mali quae deprehensa teneretur. Philippus Languscius praeterea, & Marchio Salinarum, Marchio Montisferrati paternarum inimicitarum heres, magnarum domuum, & magnorum odiorum nomina torquebant animum suspitione ac metu, ne aduersus tot coniuratos hostes vanum euaderet etiam ipsum Vicarij nomen, quod praesidium munimentumque rebus, tanto nuper consiliorum & simulationum apparatu quaesitum inuentumque erat. Itaque, non ipse solum anxius trepidusque; sed tota in morore ciuitas versabatur, cum finitimorum omnium arma & conatus in hanc partem esse conuersos appareret. Quod si qui erga nouum dominatum, vel inuidia, vel indignatione suffusi aut accensi, iucunde nonnunquam imminencia illa Vicecomiti pericla prospicerent; dulce profecto illud ex altera parte contaminabant proposita sua cuique damna priuatarum rerum, non dubia vastitas ex bello tam atroci, periturae domus, & capita obiectanda ferro. Matthaeus hisce timoribus anxios primores esse urbis videns, ipseque multum timens tristitiam & desperationem, quae in verbis & vultu singulorum eminebat, vocato in Templum maximum Concilio talia quaedam dixit. Se se rem Mediolanensem iusto ac moderato regentem imperio, persoluentem sua iura subiectis ciuitatibus, bona fide colentem foedera & societates, vidisse repente cooriri rebellionem inimicitiasque; illas,
quas

quas ipsi quoque coortas admirarentur. Id adeo communi imperitantium omnium conditione accidisse, quos tam benequam malefacta premant semper, & rectis sanctisque artibus eiusmodi praemia reddant homines ingrati. Non sic apud Deum opt. max. quem etiam rerum euentu propediem esse declaraturum speraret, quod mores isti hominum placere sibi non possint. Ceterum, & si praeter diuinæ iustitiæ fiduciam, humana quoque victoriae pignora in manibus habeat, paratum esse tamen dare pacem & veniam omnibus, qui pacem accipere & ferre ipsam queant. Daturum autem in quascunque velint condiciones, dummodo ne qua fieret iniuria Metropoli & imperio quod ipse vicario suo munere tuendum haberet. Huic etiam tam moderatae professioni suberat artificium, ut per speciem agendi, quae publicae salutis causa in eo negotio agenda essent, Dux rectorque populi in quinquennium aliud ipse crearetur. Nam ad cal. Decembreis eius anni proximas finiebatur ea praefectura Vicecomiti; nec leue momentum in eo, si ad Caesaris auctoritatem, qua Vicarius Imperij erat appellatus, accederet hoc etiam ut pergeret regnare populi iussu. Tentari id agique cum statim homines sua sponte suspicati essent, tum verò certum habuere, postquam Gulielmus Celer ex intima Vicecomitis familiaritate monuit in eo conuentu principem audientibus qui aderant, irrita fore quaecunque agerentur nisi prorogata praefectura esset. Ita Dux populi Mediolanensis Vicecomes in quinquennium

nium est refectus. Confirmatis in hunc modum paulis-
per animis, & erecta ad bonam spem nobilitate, duo
potissimum ab illo agebantur; alterum quidem vt
minueret sibi hostes, alterum verò, vt noua praesidia,
& amicos pararet. Edixit primò cauitque publica
fide ne cui Vercellensi homini, siue Ticinensi, siue No-
uariensi vlla in re noceretur, quodcumque in vrbe
agroue Mediolanensi reperti essent. Si quis aliquem
eorum violasset, vt parricidij poena teneretur. Foedus
inde cum Bononiensibus & Placentinis iniit, & quia
nubilem domi filiam tunc forte habebat, in tanto re-
rum discrimine occasione ea vsus, Albuinum Scalige-
rum sibi generum asciiuit. Ab his veniebant quotidie
peditum & equitum auxilia, dabatq; famae Vicecom-
mes, aduersus longinquum hostem, Caesaris iussu co-
pias eas parari. Parabantur aduersus eos quibus
oblata pace negligentiam simul afferre voluerat ca-
uendi ne quid hostile interim paterentur. Nec tamen
prouida viri consilia fefellerunt coniuatos. Ad Tici-
num ipsi quoque congregabantur molientes inter se
atque agitantes longe aliud quàm quod in vrbe cre-
debat. Existimabant enim ad pristina tantum-
modo esse reditum, & veteribus suis haerere consilijs
rebelles illos, scilicet vt carperent modis omnibus ob-
tererentque nouum dominatum, neq; iugum impo-
ni sibi id paterentur. Sed rebelles, fessi consilijs con-
atibusq; alijs abruperant omnia, spem inter & merù;
ac sublato Vicecomite, necis vnus compendio longi
subtellij decidere litem statuerant. Ea res inter ipsos
miro

miro silentio suppressa & occultata, non nisi postquã discussa abiecta; est, em anavit. Discussa autem & oppressa est mole belli, quo Vicecomes totam eam coniuratorum manum repente circumuenit, donec ipse quoque circumueniretur, & intentas in caput suum insidias calamitate alia euitaret. Nam postquam, & ab externo, & ab domestico milite, satis paratus ad rem gerendam fuit, omissa simulatione, quam ob metum assumpserat, aggreditur aperto Marte ciuitates infidas, ipsosque dynastas capita rebellionis, ciuitatum earum stimulatōres, immisso belli discrimine auertit ab spe insidiarum, quibus in ficta pace locum fore existimarant. Caeterum, quia Mediolani primores vr̄bis, torpescebant adhuc proposita ante oculos imagine belli, quod cum tota fere Insubria, & cum alienigenarum etiam regulorum opibus gerendum erat; in publico conuentu, post quem ad arma iri oportebat, paratos ex primoribus ipsis habuit, qui acerbe in rebellium perfidiam sordesque & humilitatem, vera & falsa iaciendo, concitarent, simul indignitate rerum, simul spe victoriae animos, ac discusso torpore, Martiales impetus apud fessa iam & varijs curis aegra pectora renouarent. Trintianus Gauacius, & Facius Pusterrula fuere, qui grauissime inuesti in rebelles instigatoresque rebellium, effecere vt poscerent vniuersi iuberentq; bellum haud minore animorum impetu, quã quo Vicecomes ipse in eo negotio efferebatur. Et quoniam habito per vr̄bis regiones delectu, descriptisque in, singulas portas

H h h qua-

quadringentis, graue certamen ex eo ortum erat, quod pars vnaquaeque dare urbano huic exercitui ducem volebat, curam eam ambitionis concepta publice in hostem ira discussit, & sine mora egressi infesta signa Ticinensium portis intulere. Ibi vi summa gerebatur bellum, statimque apparuit, vno veluti consiliorum vinculo innexas esse ciuitates aduersus Metropolim simul & Vicecomitem, consilijque iisdem dynastas externos esse illigatos. Scilicet, vbi Mediolanenses ad moenia illa successere, quasi dato omnibus signo, persultabant illico campum, aderantque multiplices prius, dein vno agmine, rebellium quos antea nominaui exercitus; eos dynastae iidem sequebantur cum sua quisque popularium manu, commilitones simul & duces. His accesserat Actius Estensis, qui sub Demarchi nomine Ferrariam obtinebat, & finitimorum Cremonensium stimulis compulsus in eadem arma erat. Ita duo maximi exercitus ex varijs hinc inde gentibus misti, partibus etiam in vtraque parte damnis dimicabant, prout oppida, & arces, ipsa ne late dispersa agmina occasionem aliquam fecissent; nusquam ad vniuersae rei conflictum veniebatur. Post ancipites aliquot pugnarum euentus, coeperant superiores esse Vicecomes & Metropolitanis; et pellebantur haud dubie coniurati nisi petita pace rem ad aequa deduxissent, vt pars ea, quae vincebat, aliquanto postea solitudine & exsilio testaretur humanarum rerum leuitatem. Cuius spectaculi tempus interea dum veniret, erant pleraque laeta Vicecomitum

rum

tum in vrbe domoque, tum ad exercitum; Ecclesiae-
que status, non felix ille quidem, sed tamen aliquis
Mediolani erat. Rufinus Frisetius Lucensis Archie-
piscopo successerat Othoni dignus utique tanto mu-
nere, & praebiturus egregij Pontificatus exemplar,
si, aut in tempora commodiora incidisset, aut vixisset
ipse diutius. Forma illa temporum, & occupatus
princeps insania & furore patriae capiundae, perque
negotium illud tota in armis & turbis ciuitas, sine
actione illustri, sine memoria vlla, quae extet, trans-
misere breuem vndecim mensium pontificatum, silen-
tiumque & obscuritas cum qua exiguum id tempo-
ris egit, etiam ipsius nomen comitata est. At Fran-
ciscus Fontana totidem sedendo annos, quot ille
menses sederat, & plura, sicut dixi, vidit Ecclesiae ma-
la calamitatesque ciuitatis, neque actionum gloria
vel magnitudine clarior fuit; ac de ignobili eius ad
Angliam sine postea memorabo. Matthaeus Vice-
comes, in quem cuncta hoc tempore vergebant, & ab
quo etiam cuncta proficiscebantur, obstupefactis
terrore belli hostibus, & ad pacis petendae necessita-
tem adductis, appropinquante anno, qui ipsum in-
genti casu pessum daturus erat, altius aliquanto repen-
tina & breui felicitate attollebatur, quò magis po-
stea casus ille mortalibus caeteris admirationi &
exemplo esset. Quippe data Ciuitatibus venia, dy-
nastisque, foedere vel affinitate iunctis sibi, dimissis
per totam fere Insubriam Magistratibus, & ordinato
apud rebelles ciuiliū rerum statu, domique per om-

nia clarus & ingens, ne res deesset vlla maiestati augenda, arbiter pacis etiam sumitur, quam Genuenses & Veneri post mutuas clades consensu expetitam, fore vanam credebant, nisi interposita huius auctoritate firmaretur. Veneri Mediolanum Ciuitatum earum legati petentes ab Vicecomite, vt cupientibus inter se finire bellum duobus haud ignobilibus populis, vim nomenq; suum inserere ne grauaretur, si stabilem eam fidamque pacem esse vellet. Neque princeps abnuat, & facta pax ipso arbitro per praecone in palatio vrbs promulgata est. sub idem tempus Beatrix Astij Estensis soror, quae Nino Gallurae Pisarum domino nupta prius fuerat, Galeacio Matthaei filio vxor datur, estque deducta Mediolanum sponsa tanta publica gratulatione & apparatu, vt vrbs tota principis domus videretur. Inter haec breuissimi temporis gaudia & Vicecomitis fugam, prodijt e tenebris occultatum diu scelus, quod videri potuit portentum irae numinis in alia hominum scelera cladisq; Vicecomiti imminentis, & miseriarum omnium, quae Vrbi aderant. Gulielma fuit plebeij generis muliercula, quae statim vt adoleuit, dictitans velle se domi manere virginem, exorauerat parentes, ne illud animi sui vorum impedirent. Ita adspersa nuptiarum mentionem, conditioneque repudiata omni, sub patrio recto inter imitamenta pietatis agebat aeuum, nec corporis velamine, nec victu quotidiano, nec sermonis forma diuersa fortasse ab mulierculis alijs, quales etiam hodie multae intra domesticos parietes referunt

runt

runt sacrarum virginum instituta & cultum. Ad omnia templa & sacella quotidie ibat, & crebris tota vicinitate colloquijs terens tempus, domiq; etiã quae sita semper & appellata, mussitantibus quamquam domesticis, impune cuncta suo arbitrato agebat, quia caritatis & religionis esse negotia credebant, dictitante sic ipsa, & verbum vsurpante istud. Tantum utriusque tricaram, atque concursationum, & sermonum erat, ut natum inde prouerbiũ nondum apud nostros homines exoleuerit. Dicunt enim, plus quã Gulielminam habere negotij eum, qui circa inania districtus cursitet semper ac vagetur. Gulielma haec, siue Gulielmina, postquam fama pietatis apud proximos, inde apud vicinos, per totam deinde urbem celebrari cœpta est, paulatim in eam auctoritatem venit artibus suis, & credulitate multorum, ut sanctae uirginis haud dubie nomen obtineret. Atque crescente quotidie magis, non solum errore ciuium, sed etiam ipsius audacia, in esse quiddam ei diuinum, vel certe fauore Numinis supra communem humanae naturae conditionem animum mentemque eius attolli constans opinio erat. Quippe vaticinando saepe futura per ambages ac temere praedicendo multa, diuinauerat forte aliquid, & quae secus acciderant, flexa ad euentum interpretatione defendebantur. Iam ecstases, & raptus, & omnia alienatae mentis ingenia fallaciaeque obuersatae intuentium oculis, fidem fecerant, subduci mentem eius in celum, & ab corporis societate semotam, commercio superũm frui,

frui, atque illic in sinu gremioque diuinitatis perfundi deliciis & arcanis inenarrabilibus. Species quoque oris naturae sorte cum dignitate quadam; & ubi succedere cuncta feliciter vidit, habitus etiam, & incessus, & sermo cōposita oīa apte ad fallendum, ut quò inclinabant sua sponte simplicium animi, eodē simulatione inanium pertraherentur, & celestem spiritum in illud transfusum esse corpus autumarent. Itaque, de rebus fere omnibus ipsa consulebatur, & pabula diuersa eadem habebat, queis alliceret vnum quemque ac detineret. Non viri tolum graues & primariae matronae de serijs magnisq; negotijs ad eam referebant; sed amatorias quoq; suas sollicitudines, & liuores, & ambitionis odijque curas ad Gulielminae perferre sinum assueuerant quibus aliquis eiusmodi morbus. Ad corporis denique morbos etiam, ad dubios, siue aduersos quotidianae vitae, domesticarumq; rerum casus, petebatur ab ea subsidium, & precibus illius quamplurimi se se quotidie commendabant. Insuper amplissima matrimonia, testamenta & hereditates, & voluntates vltimae morientium in ipsius plerumq; manu erant. Interdum autem, quò plus reuerentiae ex longinquo esset, per interpretes alias consciasq; mulierculas ceu internuntias numinis consulta & responsa ferebantur; ipsa abdito in cubili, quasi fatiata mortalium adspectu & pertaesa quotidianos coetus delicato languore decumbebat. Et primores interim feminae, quaesito per ambitionē aditu, ac noctibus inter sese diuisis, ad obsequia nutusque

que decumbentis excubabant. Quibus ipsis in nocturna illa statione mirifica ludibria obiiciebantur, vel splendore circa lectulū excitato aliquo, vel exaudita tamquam e celo vocula, vel quasi egresso in celum spiritu Guelminae, membrisque per excessum resolutis. Daemon profecto aliquis erat in parte tantarum ludificationum, & tragico mulieris sceleri, quod ipsa talibus struebat iniitiis, euocati lemures inferuiebant. Ac lemurum vtrique instar erant interpretes & consciae illae quas dixi. Eae clam expresso & temperato altilium succo congerebant ipsi Guelminae tenues sub lodicem pastillos, quibus dissimulante in os coniectis opipare nutriebatur, exeunte per urbem interim miraculi huius fama, quod Guelmina totos absq; cibo vilo menses egisset. Nutritu namque contenta clandestino illo reiiciebat cibatum alium omnem, & alimoniam habere se celestem dicebat; eratq; miraculo fides, quia callidissimae & curiosissimae matronarum, experimenti causa adsidendo vsque & vsque affirmabant, se se nusquam deiectis ab lectulo oculis vidisse sumentem omnino nihil, & ieiuno temper ore. Haec aliquandiu vita Guelminae fuerat; talia eius instituta & mores; in cuius feminae audacia & ab hisce moribus inchoato scelere, illud in primis admirari subit, quod loco nata humili, vnde, non nisi plebeios hausisse spiritus poterat, nullis instructa litteris, nullo rerū vsu, expers moris consuetudinisq; nobilium, ignara vitae communis muliercula, tantas, tam varias habuerit illecebras

&

& artes fallendis atq; inescandis eorum etiam animis, quos ad fallendum natura & consuetudo imitatione domestica prouisusq; omni instruit atq; ornat; quorum est superbia & fastus, quos delitiae ipsae clausos impenetrabilesq; tenent. Coeperat primo fallere parentes, adspernando nuptias, vota ceterarum, deinde domesticam eam fallaciam auxerat simulatione magnae pietatis; inde procedenti feliciter artificio publice fecerat gradum & struxerat sibi ad summa viam; postremò, daemones ipsi delectati flagitio, quod post tot flagitia nouum parabatur, in partem operis venerescuti credidimus, & illius excetrae cœptis adfuerunt. Flagitium autem & portentum, & calamitas labeq; per eam mulierem inuecta vrbi sic fuit. Andreas erat quidam Saramita Gulielminae amicus, quem illa ob aetatem integram rubrumq; capillum & callidos mores ascitum sibi & dilectum ad quotidiana ministeria assiduum habebat. Sed intimum aliud ei occultumq; ministerium apud dominam erat, explere quae fert insania sexus, atque iam inde à pueris ex ipsa vicinia sicuti sit gratus placitusq; virgini, effecerat, ne virgo illa vnquam fuisset. Ingenium homini nihilo segnius ad fallacias & dolos, illecebraq; omnes quàm ipsius fuisse Gulielminae antea demonstratum est. Salax in primis & vaser, & ganeo, fusa per genas barba lacernaq; talari regens habilem adhuc iuuentam simulatione varia erat affectus, vt seuerus quidam & sobrius & antiquus homo haberetur. Nouerat omneis domos, omnia diuerticula

cula vr̄bis, negotijs rebusq; omnibus aderat, siue ad-
uocatus vltro, siue suae virginis nomine; sic enim eam
appellare impudentissime semper solitus fuit. Po-
terat verò etiam ipse fingere colloquia cum superis,
& praedicere nonnulla, & mentiri visiones inusita-
tas; & quicquid denique aliud Gulielmina inter fe-
minas audebat, id ipsum inter viros Saramita egre-
gie imitabatur, quò denique tutius in publicum pro-
ferrent id quod diu fortasse intus coquebant. Fue-
rit ne mutua satietas & inhonestae libidinis furor, an
contemptus & contumelia in vr̄bem ipsam, an om-
nia simul, nescitur. Certe duo vilissima capita Gu-
lielmina ista & Andreas coniurauerunt, vt instituerent
nocturna bacchanalia, quae contaminarent om-
nem aetatem, vicissimque ipsi contaminarentur; &
instituerunt. Species nomenq; sacrorum obtentui
sumpta, quasi sacra ea, quae in aperto fierent, nec pu-
ra, nec sancta satis credi liceret; sanctius augustius
que esse faciendum, si fortunis suis, & votis propitiũ
esse Numen velint. Duae illae furiae, apud suum
vtraque sexum talia dictitando, praeparauerant mul-
torum animos, vt quandocunque nefaria sacra in-
choarentur, aperireturq; delubrum infame, daeant
nomina in nouos coetus, & ad cuncta obeunda ordi-
ne adessent. Extra Portam quae Noua dicitur, fuit
locus, quem isti Andreas & Gulielmina destinarant,
mysteriis sedem inanibus, & occasione mysteriorum
cubile inhonestatis. Flexuosum os, in formemq; adi-
tum habebat spelunca obsita vepribus quibusue aliis

inculta vestiuntur, ad vsus fortasse bellicos olim ex-
structum opus, deinde neglectum pace, quales passim
circa pomoerium, etiam hodie cauernae conspiciun-
tur, iamq; dissoluta concameratio procumbebat in
ruinas. Saramita corrogata ab suis stipe specum eū
partemque campi circumiectā coemerat à magistra-
tibus specioso in publicum hoc vsus titulo quòd po-
nere in parietinis illis Oratorium vellet inuitamentū
pietatis ad eos, qui per moenia quotidie inambula-
rent. Fabris confestim adhibitis & purgato loco
stetit aedicula profanatura urbem & posita ara va-
luisq; & claustris additis, Saramita & Gulielma sui
iuris omnia fecere titulo vtentes alio, quod sacra Ae-
des alioqui profanaretur. Paucos primo, deinde
plūsculos, deinde cohortē suam illā vniuersam, neq;
totā vno agmine, sed subinde alios inducebant, donec
per singulos in orbē turpitudine iret. Cuius ceremoniā
haec fuit. Prima infandi coetus nocte, vbi promiscua
virorū & feminarum turba in templo stetit, oclulis
valuis, trabeati & mitrati diuersa in sede Andreas &
Gulielma, ab omnibus qui aderant, horribile singula-
tim iusiurandum exegere, nihil eorū quae ibi fierent,
cuiquam esse dicturos; si fidem eam fallerent, tum vt
Deus opt. max. se familiam, suam, peste, fame, malis
omnibus contingeret atq; infectaretur. Id ipsum, vt
quisque nouus gregalis, siue vir, siue femina, siue ado-
lescens erat ascitus conceptis verbis postea iurabant.
Vbi iuratum ira est; tunc Antistites adolent ignibus
aras, celebrantque cantu foedissimi ritus horrenda
pri-

primordia, queis caetera turba succinit, prout instituti monitiq; erant. Et compositum in haec verba melos erat. CRESCITE ET MVLTIPPLICAMINI. Momento dein vno symphonia conquiescit, ac lumine simul extincto omni, carmen dissimile aliud, aliosque modos incunt viri, feminaeque, & his interiecta rudior aetas. Quodque mihi verecundiam huius sermonis auget, licentia tenebrarum & loci volubatur in eadē humo, cum filia pater, & cum fratre soror, sicuti facibus extinctis irruerant, & sicuti mysteriorū eorum lege capitale erat aperuisse os, gemitumue vllum edidisse aduersus eum qui primo corripuisset. Insuper (honus auribus habitus sit) alia quaedam fiebant, in quibus ne crescendi quidem & multiplicandi excusatio vlla titulusue esse posset. Caeterū, antequam reliqua negotij huius peragam, minime distulerim id quod ad Patriae huius in tanto malo solatium aliquod magnopere pertinebat atq; in probatissimis repertū annalibus pene praetermissi. Quippe talium rerū authores Saramitā & Gulielminam ex alieno hinc solo oriundos fuisse; ac sicuti fuerant ipsi peregrinae stirpis, ita cœtus eos ex peregrinis instituisse, quorum affatim ad manum fuerit in vrbe semper plena alienigenarum. Cū igitur prima sacrificiorum nocte, talia quaedam gustanda & libanda concioni suae exhibuissent Andreas & Gulielma; per omnes deinde noctes, ad epulas vocati easdem velut inescatae bestiae miserabiliter ruebant. Gulielmina deinde post menses aliquot, seu libidinis intemperantia, seu

prouidentia numinis, quò maturius tandem re-
 gendi sceleris initium veniret, diem suum obiit, nihil im-
 minuta fama & errore, quem de muliere illà ciuitas
 accepisset. In eius funere tanta fuit insania affecla-
 rum, vt quibus studijs, & qua admiratione celebra-
 uerant uiuentem, mortuam quoque in celum extol-
 lere conarentur, mentemque & spiritum eius ad supe-
 ros haud dubie excessisse populo persuaderent. Ad-
 mouentes namque rosaria spurcissimo cadaueri,
 feretrumq; coronantes, & eius contactu ueluti sacra-
 ta gestamina rapientes auide, facere caeteros eadem,
 vt est procliuis ad talia populus, docebant. Simula-
 ta quineriam coecitate, languoreue aliquo, nonnulli
 ausi sunt illudere publicae credulitati tamquam ad-
 spicerent repente lucem, exuerentque alij corporis
 alias calamitates, ob quas antea lux ipsa displicuis-
 set. Et ad merita sanctitatemq; Gulielminae refere-
 bantur cuncta, quasi iam redditus Celo spiritus ea
 beneficia mortalibus ab Numine impetraret. Delata
 ipsa ad Claraeuallis monasterium, ibique collocata
 in tumulto, non sicuti cadauera caetera habebatur.
 Lychnuchus quotidie pendeat ibi aliquis, ardebatq;
 cerae multum, & votiuae tabellae casuum variorum
 affigebantur ab illis, quibus ludibria ista cordi erant;
 & coniuuratis in eam fallaciam multis, cum opinio
 quoq; publica confirmaretur, parum abfuerat, quin
 Gulielmae honoris causa publice etiã aliquid decer-
 neretur. Sed iam tempus appetebat, quo recidere
 in capita impura fraudem, insigneque aduersus
 talia

alia sanciri documentum oporteret. Nunquā enim Deus falli & errare finit Ecclesiam in ijs, quae ad religionis & fidei summam spectant. Ac dissimulans maiestas illa saepe caetera mortalium flagitia, spatiumq; poenitentiae praebēs, nusquam in eo cunctata est, vbi de inducendo in Ecclesiam prauo cultu factisq; sanctorum inquinandis scelere vel adulatione hominum ageretur. Mortuā sicut dix Gulielmina, cū sectam Saramita superstes obtineret, euenit quidam huiusmodi casus. Alexander erat Coppā negotiator praediues, & alioqui etiam honestus, ac rei suae bene gerens, nisi impudica vxor, bacchanalia frequentando illa, vulgandoq; ibi muliebri decus, labe ea fortunam honestatemq; domus conspurcasset. Damnauerat saepe maritus infelix nocturnos mulieris egressus, multumq; clamitando dixerat, non placere sibi tantam pietatem: si uellet ad templa ire, satis longos esse dies; & uelle scire ipsum, cur silentia noctis & horae destinatae pecudum etiam quieti, cur tenebrae ad id sacrificium delectae essent; cur sexus, ne media quidem luce commitendusturbis, per obscurum exciretur domo? Mulier contra, nec uoce, nec uultu superiorem in iurgio passa esse maritum, assurgit etiam infestior atrociorq;. Quid sibi quaereret inter feminarum sacrificia delirus senex? cur non potius ageret negotium suum? Non mirum postea fore si fortuna domus uerteretur, & Numinis irā retro sublabi aliquid inciperet, quandoquidem repente ditatus mercator ingrato aduersus superū indulgentiam

etiam animo inquireret in eorum sacra & ritus, minitari etiam auderet. Ituram ad nocturna se se sacrificia more suo; & tanto promptius frequentiusque ituram, quod magis ille minitaretur latraretque. Aliquoties ita iurgati fuerant maritus & vxor, cum quidem remissum credo, viri ingenium malitiose olim odorata illa sciret probe aduersus quem sibi arietandum in eo certamine esset. Sed maritus, quando nihil profici verbis videret, omitta altercatione, fingens se esse victum, nocte quadam, exeuntis vxoris vestigia dissimulanter & lenissime subsecutus, tam diu stetit ad valuas, donec ingredientibus per interualla multis, ipse quoque ceu gregalium illorum vaus admitteretur. Abdidit in angulum se se, quem extrema luminis, corporaque; & vmbrae multorum obscurabant. Ibi tacitus inuolutusque palliolo, quid rerum ageretur, expectabat. Videt sedentem in sua sede Saramitam, notatque; haud ignota sibi multorum ora, & detractis velaminibus rasa capita muliercularum in coronae speciem, quae Gulielmina ritum olim indiderat, siue vt sacris illuderet ritibus, siue vt insigni eo à ceteris distingueret suas. Haec omnia videbat hospes, mirabaturque. & inhorrescebat simul. Mox impudicitiae praefatuculam, & gestientes concepta libidine choros, audit, datoque signo, extingui lumē videt, nec vltra dubitauit, quorsum spectaret tam obstinata pietas vxoris suae. Ea non procul ab marito forte constiterat, arripuitque; ille vt momento saltem illo subduceret complexibus alienis. Luctando cum adultera, tempusque; sicuti poterat

ex.

extrahendo, spatium illud, & frustra anhelantem libidinem mulieris elusit; detraxitque annulum digito, quo postea teste vteretur ad id quod parabat. Dimisso foedo sacrificio valuisq; patefactis, cum caeteri exirent, exit ipse quoq; & properus abit domum moesto cogitans animo, quam saepe misera illa esset contrectata manibus alienis, & quam deformis exitus impudicam maneret. Hinc recordatio cōiugalis thori, & liberi fortasse communes angebant; hinc dedecus & ira stimulabat. Et magnum interim ex ignominia dolorem solabatur hoc ipso, quod reputaret, ignominiam eam communem sibi esse cum multis. Interdum etiam, non satis certus ultionis, haesitabat circa id, quod primo dedecoris adspectu agitauisset tacitus ipse secum, ut nimirum indignitatem foeditatemq; eam detegeret publice, ac Vicecomiti ipsi principi Ciuitatis magno aliquo exemplo vindicandam exhiberet. Tam varijs vno tempore motibus animi turbatus reliquum noctis egit maritus postquam ab lupanari tedierat domum. Postero die poscebat ab vxore annulum illum quendam operis encaustici, grandiuscula pala cum adamante turbinato, pondus quoq; designans, & diem notans ipsum, quo die id ab se munus accepisset. Adultera enim uero deprehensa pallefcere, nec tere moras, causari non nihil, quasi iam iamq; prolatura versare dactyliotheam, ad extremum poscere tempus, & dicere quod resistae minutae semper dum quererentur, fugitarent, eadem postea non quaesitae comparerent vltro. Sic
mulier

mulier aliquandiu actuauerat ad annuli mentionem atq; tergiuersata erat, cogitans scilicet interea quilibet aliud quàm sua mala, & Bacchanalium imminuentem finem, & raptorem annuli illa in lucta maritum fuisse. Nec minus ipse fluctuabat adhuc, eligens consilia aliqua, deinde damnans, donec egressus animo sortem spiritumq; institoris, tale denique quiddam suscepit. Conuiuium solenne parat quasi nuptialia daret, suo, vel vxoris nomine. Ei conuiuium adhibet propinquos & amicos, quorù vxores, aut filias in lupanari viderat, & frequentes adfuere; simul ipse cum vxore discumbēbat. Postquam hilare sunt epulati, hilaritasque etiam in lusus, & iocos excessit; quin spectamus (inquit conuiuij pater) ludum nouum quendam & iucundum, mulierumq; nostrarum capita sicuti sunt, subiecta oculis intuemur? Id modò cum dixisset, iniecta in vxoris suae sinciput manu, direptoque velamine, coronae circulum ostendit, qualis esse presbyterorum solet. Quo spectaculo cum obstupefacti attonitiq; omneis ora obuenterent sua, alijq; alios rogarent quidnam rei esset, tunc Coppa; magis esse miraturos dixit, si ludum eundem mulieribus vnusquisq; suis fecissent. Iuuat experiri, statimq; ridiculum visu, nudus in orbem capillo vertex, & mulierularum crania apparuere mērita clericos. Voluerant illae quidem vnguibus, & ceruicum flexu, relictationeq; nōnulla reijcere vel declinare dextras capiti imminentes, sed corripiebantur atq; inhibebantur acrius hoc ipso quod recusabant. Tunc verò

Coppa

Coppa ille orsus ab suspicionum suarum initijs, vt primò mulierem suam ab nocturnis egressibus coercere tentasset, vt diu ac nequicquam super ea re iurgatus, deniq; vestigijs insidiatus ad cellam deuenisset; ibi fanda; infanda quę sibi accidisset ordine exponeret, promiscuos cōcubitus, incestuosa sacra, tenebris stuprisq; inuolutos choros, suam quoque cum vxore luctam & temporis causa simulatos amplexus infelices & annulum ablatum qui testimonio etiam esse posset. Incendebat haec questu & lacrimis; non vxores, aut filias, aut sorores, sed furias & propudia, & inimicas suae quamque domus esse illas, quas in honore & caritate, quas in delitijs errore miserando habuissent. Aduersus quae, mulieres ipsae ne hiscere quidem aulae stabant haud minus attonitae quàm viri. Videbant enim patefacta reiecta esse cuncta, seq; deprehensas. Inde maior etiam narrationi fides; ac vix temperauere quominus irruerent, suisque ipsi manibus concerpando singulas obruerent dei eius atrocitate veterem coniuuij Lapytharum famam. Cohibiti sunt ab indice eodem hospiteq; Coppa, qui rogabat, vt exemplo suo sedate agerēt, & rem tam indignam iudicii potius via persequerentur. Postquam ab eo impetu, quem dolor & ira concitarat, collegere paulisper animos, sententia communis omnium fuit, vt ad Matthaeum Vicecomitem res tota deferretur. Ille nouitate ac magnitudine flagitij, sicuti par erat, vehementissime commotus, detestatusq; verbo mulierum genus, indices eosdem ad Sacrum Inquisitorem ire

Kkk iubet,

iubet, indicioq; delato paratos ad imperia illius esse: simul ipse cū eo de ea re colloquitur, & omnia quaecunque in id iudicium necessaria esse possint, pollicetur; pecuniam, arma, militem, vim auctoritatemq; suam, totius imperij opes, imperiumq; si necessitas ita ferat, ipsum. Non tanta rerum mole tantoq; motu necesse erat. Pertractae statim ad sacra Tribunalia mulierculae, ad singula de quibus interrogabantur, ita respondebant, vt negotij seriem, initia, progressus participesque omneis, Inquisitor teneret manibus, bacchanaliaq; ipsa, & lupanar veluti ante oculos haberet. Et quoniam in quaestione habenda impense data opera erat, vt quamminimo strepitu res ageretur, oppressi sunt affines ei sceleri omneis antequam rem ageream suspicarentur. Callidiores promptioresque aliqui, cū suspicati nonnihil, effugere voluissent, vel retracti sunt equite immisso, vel in ipso abeundi conatu retenti, vel vbi non comparuerant, extrusi, capti, producti ab ijs quos principis, aut Inquisitoris edicta ex amicis, & hospitibus inimicos repente proditoresque contaminatorum illorum fecere. Saramita ante omneis ipse Gulielminae maritus, & collega, & minister, post eam heres instauratorque sectae, magister libidinum, impostor, & sycophanta, helluo, leno, foediorque dictu bellua; is igitur sagacissime statim odoratus Bacchanalium cladem, & periculum suum, mutando subinde latebras aliquādiu cūm fecellisset; repertus denique est apud nobilem viduam indicio vtrulac, tectum
inter

inter, & laquearia, quò sese abdiderat. Ita omnes,
alius alia via cùm in carcerem venissent, rite interro-
gati, & confessi quicquid erat, damnantur flammis.
Molles enim viri, & marcidæ stupris adulteriisque
mulierculæ, & peregrinus fere sanguis, ne ludicum
quidem oculos, ad eò tormentorum adspectum non
tulere. Quæ colluies cùm incendio absumeretur,
non fuit spectaculum, quale solet esse, dum in eiusmodi
casibus caetera adfluente multitudine, continent
sese domi, longinquosue secessus quaerunt, quos ob
propinquitatem aliquis ignominiae dolor attingit.
Parentes, & fratres, & mariti praecipua nomina
caritatis coniunctionisque humanae aderant lacti spe-
ctaculo, cuius luctus aliàs nunquam finitur. Abru-
perat vnusquisque sanguinis & naturae leges aduer-
sus ea corpora, quæ sese ab natura domoq; prius ab-
rupissent. Saramita proprio & separato rogo est
crematus. Iuxta cineres eius paullo post cremaere
Gulielminæ ossa cum tabulis & signis, & argento
auroque omni, quæ salutarium beneficiorum votiua
scilicet monumenta circa tumulum pependerant.
Ipsa quoque cella flagitiorum sedes, & domus impu-
ritatis, plebe cum securibus, & dolabris accurrente
momento pene vno deiecta est, & rudera cémenta-
que omnia prius flammis vstulata iisdem in cloacas
auchuntur, ne contactu ipso, terrae superficiem atq;
superfusum hunc aera contaminarent. In hunc mo-
dum oppressa, & deleta est secta, & officina muliebriū
libidinum, quam mulier vna instituerat; non autem

deletera labes, & ignominia sexus, per quem ea deformitas inuecta vrbi. Multa sane probra coniecere in feminarū genus veteres, quiue ex nostris ad contemplationem nequitiae sexus illius assurrexere ex aliquo inter scribendum casu. Per seria, per ludicra frequentissima ea insectatio in omni litterarum genere reperietur, & seueritatis gloriam hinc quaesuerunt molles etiam viri. Non enim fortasse omnes oderunt adspernanturue sexum, sed lasciuia quadam, & ostentatione ingenij ludunt sic in pompam, & speciem, vt ad vetera maledicta cōtumeliasque iam exoletas addant noui aliquid, & prioribus in excogitatis fitque quotidie hoc plaudente palam quidem fama, & approbatione communi, viritim autem in arcano abnuentibus singulis. Adeo sexui illi deditus est noster plerumque sexus, hoc ipso deterior. Ego cū Guilielminae scelus, ceterarumque Guilielminarum furiosam inexplebilem libidinem, fraudesque libidinis causa excogitatas, & prodita conculcata matrimonia, quaesitam ante matrimonij tempus inhonestatem puellari etiam aetati, sacris praeterea rebus facta ludibria, & religioni insultatum, & penatibus illatos ex lupanari alieni sanguinis heredes trāslatāque fortunam in adulterorum prolem; haec omnia cū narrando abijs, & abijs qui olim narrauerunt repetendo mecum ipse reputarem, veteris poetae sensum interea saepe tacitus laudauī. Nam nimium generoso spiritu tragicus dixit Euripides, fuisse optabile hominum generi, vt quaequam purior suscipiendis liberis

via daretur, ne perfidum impudicumque animal procreationis causa habendum in societate vitae esset. Scilicet eius impudicitiam perfidiamque animalis respicere debuit alter etiam pari generositate, & sapientia vates, cum videns cernensque omnia sine oculis, caneret; neminem unum posse affirmare, cuiusnam hominis satu esset procreatus. Haec autem potius videbunt mariti, & conquerentur. Purgata sicut dixi vrbe sublatoque lupanari, lata lex est de peregrinis, datumque Magistratui negotium, ut nequem ultra octiduum commorari Mediolani pateretur, nisi cuius causam ipse probasset, cognosceret instituta singulorum, & vitam, conuenticula nocturnosque coetus prohiberet. Sed iam Turriani exules aderant magno, & ultimo sociarum ciuitatum conatu ad eijciendum Vrbe Vicecomitem, cunctaque repetenda, & transferenda in Turrianorum domum, sicut ex ea domo olim Vicecomes ipse potentiam imperiumque rapuerat, quod Turriani prius ipsi raptum ex calamitate seruitioque Reip. Mediolanensis habuissent Ciuitates autem quae ad reducidos in patriam Imperiumque Turrianos, extremo hoc conatu coniunxere arma, illae scilicet fuere. Cremona, Placentia, Ticinum, Nouaria, Vercellae, Lauspompeia, Crema, & cum Demarcho Montisferrati Ricardus Languiscus, quem nouum ex hoste amicum repente Vicecomes alienauerat, data alteri Zaccharina filia, cum desponsa ei prius fuisset. Nec vrbes populi que alij, qui in parte Vicecomitis habebantur, intacti nunc erant

ab

ab defectione & fauore in partem alteram; familiaeque potentes ab potentioribus alijs familijs in defectae sese ad Turrianos conferebant. Mediolani etiam in ipsa Imperij sede, vbi spem, & aduersus externa praesidium esse oporteret, plena omnia rebellium erant, & detecta ibi nobilium coniuratione, dum punitur perfidia, plures ad rebellandam irritati. Dominus ipsa principis agitabatur mutuis suspicionibus, odiisque intestinis, & Petrum Vicecomitem patrem demortui Othonis, Matthaei patrum Galeacius Matthaei filius comprehensum repente, & cathenis oneratum clauserat ferreo septo, ibique ceu nouum animal conficiebat tabe, & squalore. Nam sicuti fit cum praecipitia esse omnia ad exitium caeperunt, fessus negotijs Matthaeus atque tot pertaesus aerumnas, assumpto in solitudinum partem filio, maxima, & praecipua quaeque segniter, incuriose, remisse transmittibat. Et iuueniliter ferox ille sine modo exercebat imperium, existimans apud tam infidos animos opus esse terrore, vt alienis exemplis alij in obsequio fideque retinerentur. Quae iuuenis acerbitas, & patris vecordia pacatis etiam rebus inutilis eò adduxerat, vt non iam per coniurationes occultas coetusue clandestinos, sed palam, aperte, confidenter de Vicecomite expellendo Turrianisque in urbem admittendis consilia agitent. Anno hoc, qui millesimus trecentessimus alter salutis nostrae erat ad x. cal. Maias in Aula publici consilij, quae paulo antea compositis adulatione publica plausibus inchoanti imperium

rium

rium Matthaeo sedes fuerat; in eadem sede sedentes principes urbis ad populum tulere, vellent iuberent aduersus Vicecomitem iniri foedus, quod inter alias vrbes initum firmatumq; esset. Absque mora dubitationeq; vlla illigauere se se foederi, tantaq; licentia & cōtemptu ruentis fortunae acta ea res est, vt venirent in urbem foederatorum aliorum legati, atque vicissim hinc ad eas commearent. Exolescere inde quotidie magis, & vilius fieri Vicecomitum nomen; dilabi primo seruorum greges leuissimi semper & momento quolibet mutabiles, deinde alij, quos verecundia nō nulla tardarat; tum grauissimus etiam & intimus quisque; postremo circumspiciens ipse necessitatem solitudinemq; suam vehementer cogitare defuga coepit. Bonacosa Burra erat vxor huius Vicecomitis communium aliquot ei librorum parens & per mutua concordiam dilecta: Hanc neque trahere secum volens comitem fugae, & si domi relinqueretur, expositam fore ludibrijs inimicorum videns, intra sacrarum virginū aedes cum nobilibus aliquot ancillis abdidit. Monasterij nomen eius in nullis vsquam reperire annalibus potui; tantū extat apud omnes diserte perscriptum hoc, Bonacosam Burrā fugiente marito apud sacras Virgines latitasse. Abdita sic in tutum, vt ipse rebatur, vxore Vicecomes cum in singula momenta, & ab hoste, & ab ciue, & ab domo ipsa cresceret metus, sublatis, quae in illa trepidatione poterant auferri, vno, vel altero comite clandestinus, & ignotus vrbe excessit. Postquam appa-
rere

re desiderat, primo quidem nesciebatur, quoniam ille fugam intendisset. Mox vulgatum est, Placentiam iuisse fretum amici alicuius subsidio, quem fidelem ibi potētēq; haberet. Sed inquirebat ultra persequereturque nemo: satis habebant, quod terrore ipso capere fugae consilium coegissent, quem per arma, & acies deijcere parati erant. Turriani fratres interea Cassoni filij, quorum nomina haec fuere; Martinus, & Henricus, & Musca, cum alijs suae gentis hominibus exercituque foederato, constiterant ad Laudem Pompeiam irrupturi quouismodo in urbem, oppugnādoque, & obsidēdo quaesituri in patrias sedes aditum, nisi fuga Vicecomitis cuncta aperuisset. Ita sine sanguine ingressi rectā petiere dirutas suas aedes, quibus hodieque id nomen manet, ibique raptim collocato domicilio, fortunam haud dubie priorem, fauore nominis, & a se clarum opibus quaerebant. Sed in ciuitate, quae dominari ipsa volebat, non poterat id esse incruētum; ac duae factae protinus acies; vna propugnantium Turrianos, quos, & acciuerant, altera defendentium patriae libertatem, cuius repetendae tempus nunquam habituros esse aliud clamabant, si nunc cessatum fuisset. Profecto narrantibus Turrianis, fugato, sicuti demonstratum est, Vicecomite, constituit hoc tempore status Reip. Mediolanensis potuisset, Metropolisque liberari, nisi post lapsas semel res olim, caput potius vnum esse magno huic corpori, regique ab vno totū semper istud ignota mortalibus diuinac prouidentiae dispensatione elect

set decretum. Non enim aliter quàm decreti eius lege ac potentia fieri potuit, vt gens tã auida libertatis, impatiens obsequij, domitrix expugnatriceque ciuitatum aliarum, dominatum acciperet Turrianorum prius, deinde Vicecomitum, deinde Turrianorum rursus, & postea Vicecomitem iterum admitteret. Nisi fierent ista diuinitus, & nisi vellet excelsa Numinis prouidentia populum hunc assuefacere domino vni, arbitriumque rerum ciuitati adimere, cui decora alia omnia contulisset, non defuerant animi spiritusque populo, & vires, queis duas istas familias nihil iuris habentes ad imperium, coercere potuisset etiam poenis, quibus alij liberi populi suos homines appetentes patriae dominatum aliquando coercuerunt. Nostri, postquam ab exilio Turrianos in urbem recepere, primò quidem acerrime nitebantur, ne reditus eorum publicae libertati obesset; deinde vò succubere violètiæ inexsuperabili, quae Metropolim imperio alieno addicebat; & sub fallaci ducis siue rectoris nomine, quo iã decepti toties erāt, latitantem tyrannidem acceperunt, vt ne tyrannide quidē excussa alia liberi essent. Acceptis autē sicuti dicebam in urbem Turrianis, cū ciuile bellum esset ortum ex eo, quod pars generosissima ciuium reduces in patriam vrbique redonatos eos, sub legibus sub magistratibus volebat haberi communium ceteris iure; deterrimi quique reuocatis ita exulibus, imperium etiam vrbis dabant; fretus nouo hoc dissidio Vicecomes ausus est e latebris prodire, quas petierat, sperans

rās, quia pertaesū Turrianorū esset, posse sui delide-
 rium oriri. Eā fiduciā progreditur ad Pioltelum vs-
 que, qui locus decem millia passuum a b vrbe abest.
 Legati Veneti qui per id tempus ad vtrumq; Medio-
 lanensium exercitum de pace venerant, impune ven-
 turum, dederant fidem. Ibi traditis depositisq; insi-
 gnibus abdicabat omni se se potestate, quam in po-
 pulum Mediolanensem vsurpasset; nec ea modestia
 profuit quicquam ad id cuius causa suscepta erat.
 Direpta paulò post domus omni regio paratu supel-
 lectileq; referta, cui pepercerant ad eā diem ob Galea-
 crum credo filium, qui arma adhuc militemque reti-
 nebat. Tantisper, ista dum fierent, nullius imperio
 subiecta ciuitas, veteris Romanae Reip. instar habe-
 batur, dominatoresque suos, aut iā fugere vltro coe-
 gerat, aut persequendo armis agebat ipsa in fugam.
 Deinde, vi vrgente illa, quae consilijs armisque om-
 nibus excelsa imminet, fero, si dicere licet quoda m.
 ne diu compos vnquam esset sui Metropolis, ad acci-
 piendos rursus, quos ab reditu fugauerant Turria-
 nos, pace inter se facta consensere primores plebis,
 Conciliumque omne vrbis. Ita reducti rursus in vr-
 bem Turriani, & ab frequenti populo collocati in
 iisdem dirutarum aedium vestigijs, quae tecti satis
 adhuc domicilio praebant; & studio impetuq; multi-
 tudinis noua deinde tecta ibi raptim excitabantur.
 Non dubius iam hinc reducis familiae gradus ad do-
 minationem aditusque erat, haud ille quidem
 transitu statim toto, repentinoque passu, sed quo-
 tidianis

vidianis per interualla progressibus, dum, vel consensu publico, vel propensione studiisque singulorum, autoritas, & splendor assidue nonnullus accedit, vel etiam ipsi iam inde ab priore dominatu imbuti, necessarijs ad ista artibus, arripit quotidie aliquid, atque vsurpant, quo supra caeteros attollerentur: Celebre per calamitates etiam familiae nomen, & ipsa dirutarum aedium moles, areaque illa, veteris aedificij magnitudinem testata parietinis & ruderum aceruo; hinc vastae solitudinis campus, hinc superstes palatii brachium vitata iniuria capax dominorum, hinc surgens noua ab fundamentis Aula, conclaueque supergrediens alte vicina testa, & concursus illuc nobilium populique, in parte splendoris erat, qui ad principia rerum plus confert saepe quam arma, & omne uirorum robur. Praeterea, fratres ipsi egregie inter se concordēs, modestique in alios, & inconculsi recentium certaminum recordatione lacebant obsequia, nec habebatur indigna domus in quam transiret fortuna, quae Vicecomitis fuisset. Initia certe conferendi in eam principatus eadem fuisse. Dux Urbis absque mora Guidus creatur, qui postridie quam nomen potestatemque eam acceperat, ducto in Comenses exercitu, profugum illum Vicecomitem, atque rebellium eorum ope reparantem bellum fudit, ac fugauit. Hoc deinde duce bellica res Mediolani administrabatur; & facili confinio caetera eodem vergebant, ut parum abesset, quo minus respiiceret vnus nutum ciuitas, tot semper afflicta malis

dum pugnat aduersus id malum. Sed adimebat sensum corruptae libertatis strepitus armorum, & compositis domi rebus irritata omnia extra urbem, contempta foederis fides; & iam eadem pro Vicecomite ciuitates, quae rebellionem suam fugere ipsum coegerant. Namque Albertus Scotus, qui Placentiam obtinebat, praecipuus foederis Turrianorumque reducendorum instigator, cum omnes fere Insubriae populos aduersus Vicecomitem concitasset, idem, postquam exturbatus ille erat, restituere extorrem conabatur; alienabat ab Metropoli Turrianisq; quas antea conciliauerat vrbes; & leuitate incredibili sese postea rursus cum Turrianorum nomine Mediolanensibusq; coniunxit. Nunc stimulis agitata eius pars maxima & validissima Insubrum circumsteterat armata urbem, ac depellere inde vi tota Turrianos volebant. Quin etiam ingressi subita irruptione moenia die quodam Nouarienses, & Cremonenses, & Placentini Scoto eodem duce atrox per omnes vias praelium edidere; iamque capto, & communito Viridario, toti vrbi minitantes ab Portae nouae milite facto ex transuerso impetu depulsi sunt, & pars magna caesi. In ea tumultuaria dimicatione repentinoq; conflictu, Andreas Vicecomes deceditur equo, & impacta in guttur sarissa deiecitur. Guidum Turrianum inuectum in medios temere hostes, intentis in ipsum vndique gladijs eripuit discrimini equus suus; cumq; ferunt redijisse postea in pugnam, et caeso Placentinorum globo intactum vulnere euassisse.

Quod

mob. 2. 11. 1

Quod nimium fortasse aliàs in huiusmodi bellicarum civiliumue rerum narratione praefatus sum, aut subiecti, id ipsum inter negotia ista hoc loco excusare necesse habebam. Videor enim nunc, vt cum maxime audire querelas, & cauillos indignantium, ideo quia pollicitus perscripturum me casus Ecclesiae Mediolanensis, similis fiam nihil iam dudum cogitabile, profanusq; potius videri quispiam narrator possim. Sed eos qui ista indignati erunt, etiam videre posse existimo, circumfessa assidue Rep. ab hostibus, ipsaue circumfidente hostes, pressa imperijs vrbe, vindicante libertatem, toties mutante statum suum, quid loci interea potuerit esse sacris negotijs, quae nunquam nisi per negotiorum aliorum quietem exoriuntur, nisi cum pars eorum fuere. Data insuper venia scriptoribus fuit haec sepe, vt miscendo aliena suis, illustriora omnia facerent; duoq; florētissimi rerum Romanarum authores, quorum alter perpetua & profluēti laudatur vbertate, pressis alter elegantibusq; versutijs, horriduli, quidam, & ingrati hodie nostris essent hominibus, nisi Carthago, & Saguntus, & Macedonia, Graecorumq; tumultus, & Armenii, & Parthi, & ipsa colluies Hebraeorum, & quicquid orbe toto incolitur siue noscitur, inter Caesarum, & Quiritum inelyta facta, assumi litteris eorum potuissent. Rudis nostra, & simplicissimae incomptae veritatis alumna narratio, non longinqua illa & peregrina discreta mari alpi- busque, & solitudinibus interiectis assumit, sed

intra

intra patriae moenia consistens, tractat discrimina
urbis, ciuium consilia, & res gestas, incursum hostiles,
Reip. formam, & priuatae quoque fortunae casus,
scelera hominum, & virtutes, quarum rerum vicissi-
tudini inest Ecclesiae status; neque aliter annales hi-
storiae ue ullae, sacra religionesque peregerint, quàm
profana etiam isthaec percurrendo, & intexendo.
Franciscus Fontana, qui Frisetio mortuo, Ecclesiam
hoc tēpore nostram Archiepiscopus habebat, prae-
federat prius Ecclesiae Messanēsi, indeque pulsus, No-
lanum aliquandiu populum rexerat nihilo feliceiore
ibi ob temporum insaniam pontificatu, quàm apud
Siculos olim, & postea apud Insubres; propriumque
viri fuit huius, in magna pastorali virtute magnoque
animo, lacrymas tantum, & lamenta dare subiecto-
rum malis. Remedia caetera magnitudine malo-
rum excluderentur; nec vnquam ille virtutis expli-
candae locum inuenit, cū admiratione virtutis, ab
Ecclesia translatus ad Ecclesiam, ceu remedium, ali-
quod vnicum, & diuinum perditis ea tēpestate mor-
taliū rebus ipse admoueretur. Ab hoc Archiepi-
scopo Fontana Gulielmus Brusarus equestri digni-
tate ornatur, quod prodidere temporum eorum scri-
ptores, neque propter actionis, vt existimo amplitudi-
nem, neque propter hominis ipsius splendorem, sed
quia familia ea Brusatorum, ob fidem erga Metro-
polim vnā cum familijs alijs eiecta Nouariensi agro
Mediolanum venerat, eisque exulibus, tanquam in
noua patria blandimenta honorum dabantur. Non
interim

interim Mediolani vlla erat ab armis quies, impetrâte
nimirum subinde Matthæo ad resurgendum auxilia
aliqua ab ijsdem, vt dixi, qui stantem euerterant, vi-
cissimq; Metropoli ciente suas, & fidelium suorum
vires, non tam aduersus Matthæum, quàm aduersus
eos, quorum ille fiducia praesidioq; adhuc nitebatur.
Tunc in foederis rebelles noua inibantur foedera
cum ciuitatum earum rebellibus; & horum quoti-
die agimna Mediolanum in nostra castra sese confe-
rebant. Venere inter caeteros, ab Nouaria Brusatus
ille quem ab Archiepiscopo Fontana, equitem fuisse
factum memorauit; Simon Carobianus ab Vercellis;
Aduocatus Madius ab Como; aliunde alii acres
bello, & cum sua quisq; clientum, siue consangui-
neorum manu. Ioannes Montisferrati Demarchus
quatuor millia peditum, & delectos equites duxit.
Is cum familia sua in aedibus Ambrosianis est diuer-
satus. Exercitum Ticini reliquerat. Reip. nomine
paratus alius exercitus fuit, facile suscepturus aduer-
sus eum motû, etiâ si nulla externa auxilia accessissent.
Praecipua erat in Placentinos ira, quia ciuitas ea, nō
solum ipsa desciuisset, exuissetq; foederis fidem, sed etiâ
hortatrix ad alias fuisset; princepsque gentis Alber-
tus Scotus, mutando subinde socios, & amicos, leui-
tate sua illa quodam modo illuisse rebus videretur.
Qua ira, Mediolanenses, ducto illuc exercitu, tantam
agro Placentino vastitatem, tantumque vrbi terrôrē
intulere, vt Scotus, relicto principatu redigeret sese
in ordinem, vanosque suos mores, & illud mirabile
ingenium

ingenium

ingenium transferret ad res priuatas, quas etiam repente pertactus, voluerat resumere imperium, sed fastidio hominis, & Mediolanensium metu ciues obstiterunt. Vicecomes collectitio suo exercitu Belinzonam, inde Varisium vsque progressus, posteaquam labi partes suas vidit, coeperat latitare rursus & aliquandiu nihil mouebat. Nec Turriani interea laeti detecto nobilium consilio, qui delere internecone familiam, & patriam sic liberare coniurarant. Inde exilia, & proscriptiones, & peruagante magnas domos poena coniurationis, execratus passim dies ille, quo exsules eos in urbem, postea in principem urbis locum admisissent. Cum haec Mediolani forma rerum esset, sacraeque res & profanae, & semper admista domesticis externa sic haberentur, exhibet annus humanae salutis millesimus trecentessimus octauus, quo non fere plenior alter Ecclesiae Mediolanensi tristium ambiguarumque rerum fuit. Perculit exitus huius anni graui clade Turrianos, extinctis intra paucos dies, Musca & Martino, viris acribus & inquietis magnae famae cupidine, ut cum eorum vita concidisse spes in posterum & consilia Domus viderentur. Musca confectus aliquot tabe mensium obiit Octobri praecipitante, Martinus ineunte Nouembri, continuatis prope funeribus, quae funera Ciuitatem in diuersum affecere, prout oderant homines, aut fauebant. Etiam Ecclesiae studia disparia in mortuos apparuerunt. Nam ad priores exequias, ordines vniuersi prodire cum insignibus suis, atque pagatim ex agro suburbano sacerdotes adfuerunt.

monsigni

Stratum

Stratum erat feretrum versicolori pretiosa pelle: conchiliatam umbellam, quattuor viri militares totidem hastis attollebant: corpus exanime purpurea in veste Franciscanae Aedi est illatum. Martino, neque Cleri, neque umbellae honos idem fuit. Sed pompam auerere circumfusi equites obuersis in terram clypeis trahentes vexilla pervias. Huic priuato luctui, publicus Ecclesiae luctus adiungitur, detecto Dulcini cuiusdam scelere, quod pertinuit ad urbem deprauandam inficiendamq; religionem. Homo Mediolanensis hic fuit Dulcius; & qui rem tradidere, Fratrem vocant. Sed neque cuius ordinis fuerit, per scriptum extat in vllis annalibus, neque nos ignorationem hanc esse iacturam vllorum hominum arbitramur. Secutus ab incunte aetate sanctiorem intra claustra vitam, aliquandiu steterat inter aequales absque laeae, non segniter idem ad litterarum studia, quae in Monasterijs celebrantur. Postea degenerauerat in perditos mores, & opiniones malas, & suam vrbe tota sectam occulte profeminabat, expertam nimium saepe talium ingenorum importunitate, vt socios errorum quaerant. Sacri Quaesitores, re comperta, cum illico prehendi hominem iussissent, aufugit ille arreptam secum mulierculam, quam stupro simul, & disciplina sibi deuinctam habebat. Secuti deinde complures, qui, vel misere corrupti, viam illam esse salutis opinarentur, vel deprehenso scelerum magistro, percussis ob conscientiam animis, iudicij poenas timerent. Hi cum duce suo, colles, qui sunt circa Nouariam infedere,

simplicesq; montanos in suum dogma trahebant, donec satellite immisso, capti sunt ad vnum omnes, & in proxima Vercellarum vrbe cremati. Hoc ea tempestate triste spectaculum, & exemplum Vrbs nostra tulit. Insequente anno, Franciscus Archiepiscopus moritur apud Angleriam in arce; cum ciuiles turbas, atque temporum eorum mala pertaesus, ibi hyemem ageret, captus etiam a mœnitate loci. Namque Angleria in Verbani lacus littore sita contra Aronam, fruatur Oppidi montiumque prospectu, & late fluentibus aquarum spatijs, & puro ac patenti celo, nec alibi rigor anni minus sentitur, vbi sol cursum suum ad septentriones inflexit. Possessa fere semper antiquitus Archiepiscopo Mediolanensi, dein versis rebus, & dilapsa veteris potentiae mole saepe principes mutauit, donec vnâ cum reliquo Verbani lacus dominatu perueniret ad Comites Borromaeos, ac rursus excideret ex ea domo rursusque restitueretur vt memorabo si contigerit, vt nostri acui varietates attingam. Tunc Pontifici nostro manebat Angleria, simul aduersus pericula munimentum, simul ad valetudinum & curarum incommoda secessus opportunus, quam vtraque commoditatem secutus hoc tempore Franciscus ferebatur. Sed mors etiam ibi senem inuenit. Indoluere Mediolanenses plus aliquanto quam vt externus decessisse Pontifex videretur; nec fortasse nostratium aliquis post Sanctorum aetates antea pari desiderio celebratus erat. Adeo ille, cum Ciuitate Parmensis esset, vt pro Mediolanensi eiue haberetur, effecerat

cerat comitate in omnes, nec se se partibus vllis adiun-
 gendo, quae duae res communia sunt officia peregrin-
 norum in aliena ciuitate, & vbiq;e propria illius, qui
 Pastor esse populorū velit. Non tamen defuere veteris
 memoriae varietates, quae factiosum exulemque
 facerent, & Anglerensem arcem exsiliij sedem Ar-
 chiepiscopo, non partem Ecclesiastici dominatus fuisse
 commentarentur. Corpus quod fuerat huius Ar-
 chiepiscopi, cum Mediolanum sepulturae causa de-
 portaretur, mista ciuium, & clericorum agmina duxe-
 re funus: tumulus in Templo maximo paratus erat:
 ibi peracta est sepultura: nec de successore dubitatum.
 Cassonius Turrianus ex Ordinariorum Collegio supra
 ceteros eminebat dignitate vitae, & ingenuarum ar-
 tium disciplinis, quantum in ea temporum, & rerum
 perturbatione excellere quisquam posset. Aderat fa-
 miliae fauor, quae faeuos Reip. causā perpeffa casus,
 hoc etiam poscere solatium videbatur. Et Musca pa-
 ter recenti sui nominis memoria, filio commendatio-
 nem addebat. Atque ipse manifestus erat, generis fi-
 ducia priuatam illam quietem detrectans, & splendi-
 dius ampliusq; non nihil appetens, quā quantum il-
 lud Canonici Ordinarij nomen haberetur. Quippe
 diu custoditus inter primores honor ad plebeios pro-
 miscue vulgari coeptus erat; & dum turbatur haec Pa-
 tria bellis, aliqui peruenerant in Collegium, quos, op-
 timates esse sibi dedecoros putabant. Ita Cassonū, neq;
 obscure, neq; indigne petentem, Patres Archiepiscopū
 reuantiauerunt, consentientibus etiam eorū suffragijs,

M m m 2 quos

quos nuper in ordinem ascitos, nobilitas multum infra se despectando, penitus à se alienarat. Placabat, siue continebat offensos eorum animos, resurgens iterum in Guidone post Muscam & Martinum potentia Turrianorum; eaq; Domus duplici nuper funere afflictâ, dein excitata rursus, terrore sui nominis frenabat ciuium animos, veluti cum vnus dominatur. Namq; Guido Francisci F. Ducis nomine Remp. obtinebat, magni animi vir, & fraterna ad eam diem, sicuti videbatur, in suos caritate; necdum venerant ea diffidia, quae postea domum funditus vniuersam euertunt. Simul atq; sui sanguinis habere se Pontificem vidit, velut in libera ciuitate, tulit ad Populum, vellent iuberent, mitti publice legatos ad Sedis Apostolicæ legatum, vt, quem Canonici Ordinarij suo iure Archiepiscopum Ecclesiae Mediolanensis nominauissent, ei ratus honos fieret auctoritate suprema; subiecitque pauca de viri laudibus, & suae Domus aduersis, & vt ea tandem conquiesceret. Decreta repente legatio, quam postularat, & clarissimus quisque in eam delecti, attributo sexaginta dierum sumptu, vt singuli senos equites ducerent; cumq; pecunia non suppeteret ex aerario, ab ipso Guidone mutuam sumpsere. Cortinae in Etruria legatus Apostolicus agebat. Eò Mediolanenses iere, & exposita uominatione Collegij, consensuq; Ciuitatis, vt rei totius auctor fieret, impetrauerunt. Sunt, qui Cassonum ipsum iuisse vnâ cum legatis tradant; inde domum redeuntem, in Clarae Vallis Monasterio substitisse per aliquot dies; effusa illuc
ciui-

ciuitate deductum in Urbem; quomodo veteres imperatores triumphabant, instructa fuisse omnia Guidonis astu ad populū alliciendum, cuius animi plerumq; capiuntur inanibus, neq; quicquam tantopere valet ibi, quā species, & ea, quae sensibus hauriuntur, Ferme sub ingressum hunc noui Pontificis in urbem, cū principum aliqui, seq; & patriam, & libertatem serò respicientes, aduocata in Palatium concione, de mutando Duce salubre consilium exposuissent, attonitos atq; trepidos ad eam rem animos inuenere multitudinis, haud alia magis gratia, quā ob recentem, sicuti traditum est in capessendo Pontificatu splendorem & maiestatem. Proponcbant principes veterem illam, & in omni bene temperata ciuitate semper adhibitam rationem, ne magna imperia perpetua forent. Dulce libertatis nomen, instituta maiorum, pericula nimiarum opum, & quantò melius foret, eos imperare, qui vicissim esse parendum scirent, quā vnum potiri rerum. Haec omnia primò clandestinis agitata sermonibus, etiam libere memorabantur ab illis, qui nobilitate ingenita contemnere Turrrianum poterant; Sed quia capta multitudo erat splendore nominis, frustrare. Insidebat enim animis & adhuc obuersabatur ante oculos illa rarò antea, postue spectata rerum & hominum amplitudo, cū Archiepiscopus Cassionus & Guido Princeps, Metropolim hanc, & velut vna in domo constipatum honorum florem suo capite gerentes inueherentur. Illos ipsos abrogandi principatus auctores, meminerrant, quasi calones lixasq;

Tur.

Turrianorum incessisse. Strata coronis itinera, vestiti parietes auro, egesta in publicum omnia, quae priuatim ad magnificentiam & ornatum expetuntur, portae triumphales immistae caelo, celum ipsum, quacumq; pompa incederet, purpura siue linteo inumbratum, & tota denique illo die in equis ciuitas, deliberanti nunc, siue potius insanienti populo caliginem offundebant, vt quos in tanto splendore conspexerant, eos supra mortale fastigium, animorum suorum existimatione collocarent. Prope subibat religio statuendi & committendi quod offendere Domum eam posset. Atque auxit admirationem, perculitq; vehementius animos ipse Guido, cum effatus pauca, vt positis studijs, Ducem crearent optimum, è concione statim abiisset. Videbatur, Patriae salutem ante res omnes habuisse, decessisse Concilio, ne praesens obstaret libertati. Tantò promptius eum, non refecere modò, sed perpetuum esse Ducem Reip. Mediolanensis iusserunt. Cassonus inde Archiepiscopus ab Episcopo Nouariensi, summi Pontificis nomine, sacris initiatur, quæ sollemnia erant consecrando populorum Pastori. Caeremonia peracta est in Templo maximo, cuius ordinem antiquissimae tabulae sic breuiter exsequuntur. Fecisse Nouariensem ad Aram cum symphonia & cantu. Prolato diplomate stolam albam indidisse Cassono; Crucem tradidisse, quae praeferreretur. Cum Turriani tenentes in hunc modum urbem utroq. dominatu starent in summo rerum culmine, Guido est ausus insultare Vicecomiti, & afflictam illius fortunam incessere ludo, qui multarum lacri-

lacrimarum ipsi praesagium tulit. Scilicet ut eo praesagio deuoueretur excidio tota Turrianorum Domus, atque suspicionibus primò, deinde iniurijs in se ipsam concitata dissiliret, & paulo antea felices illi, Casso- nus Archiepiscopus, & Guido patriae pater habitus, duo inuicem exempla rerum humanarum fierent. Matthaeus Vicecomes, post opes accisas morabatur in agro Veronensi, locoq; Nugarola nomen est, ubi ille, quasi veterum philosophorum vnus, casum sapienter aduersum tolerabat. Illic in Athesis ripa comite vno die quodam inambulante conuenerunt qui tria simul haec Guidonis nomine percontarentur. Ecquid ageret? An speraret aliquando, se futurum esse Mediolani? Ac, si spem eam ageret, quam fore sui reditus diem, quodue tempus arbitraretur? Ut ibat, manu virgam tenens, ita responsum dedit, Guidoni quod referrent. Ipsos vidisse quid ageret. Credere se venturum in Patriam; & fore compotem Urbis, tunc cum peccata Turrianorum, in altera posita diuinae librae lance, peccatis propenderent illis, quae ipsum expulissent. Non exulis eam, sed veluti missam e caelo fuisse vocem declarabunt ea, quae sunt insecuta. Iam enim fatum appetebat, non vanum atq; superstitiosum illud, quod plena errorum antiquitas, necessitatem & nexum esse causarum credidit, sed vere ineluctabile aliud ex caelesti in humanas fraudes ira, quae lentos saepe gradus mouet ex longinquo & inopinato. Neque tamen Vicecomes ipse postea diu vitaturus erat idem telum, diuue melior erat futurus. Turriana

res ita deleta est, uti demonstrabo. Fortè acciderat, ut rem Ferrariensem, intercisa legitima & iusta Ducum successione, Romanus vindicaret, obturbantesq; Venetos, bello acerrimo persequeretur. Et quia non latè proficiebant arma; Pontifici visum, uti rem gereret alteris etiam armis, quae aqua & igni perduelles impios arcent; eiusq; rei causa, sedens Mediolani Cardinalis Arnaldus edixerat cunctis per Italiam Episcopis, uti Bononiam convenirent. Cassonus Archiepiscopus ad Concilium iurata, sicuti oporteret conspici tantae Urbis Pontificem; & quò spectatior iret, additi equites ab Guidone, comitatus omnis ad regiae penè fortunaesimilitudinem instructus. Fueritne vetus similitas, & odium iam inde à principio inclusum animis, qualia etiam inter proximos venena tecta saepe mutuis blandimentis nutriuntur: an subita res, an sine re, mala suspicio, haud ego pro certo affirmaverim. Sanè postquam Cassonus Archiepiscopus ex Bononiensi illo conventu Mediolanum redierat, infensa & infida esse omnia, inter ipsum, & Guidonem cœpere, diuisaq; Domus in hunc, aut illum, evertere seipsam, & convellere à fundamentis properabat. Tumere animi, mutari vultus, intermitti colloquia, declinari patruelium fratrum occursum; ex utraq; parte comparari gratiarum externarum subsidia, velut ad res novas & magnas. Cives reliqui, videbant quidem non sanas esse mentes, sed quid esset negotij, nondum plane suspicabantur. Parari vim aliquam, aut timeri, simulari domesticas inimicitias, & alijs imminere malum; vel si nihil simularetur.

laretur, armari Turrianos in mutuam perniciem appa-
 rebat. Quotidie noua hominum ora conspicieban-
 tur, & ex agris armati veniebant in urbem. Cùm rebus
 & opinionibus huiusmodi suspensa ciuitas esset, cre-
 atiq; starent omnes ad id quod fortuna spectaculum
 pararet, peperit denique Guidonis animus ea, quae iam
 dudum parturiebat. Ad Cal. Octobris, conuenire &
 adesse Turrianos omnes in Templum Maximum iu-
 bet; esse quae de reconciliandis animis & de maximis
 familiae rebus agere communiter velit. Spes niecta
 concordiae, summum imperium, religio quoq; loci, &
 ad extremum, fiducia consanguinitatis, fecit vt frequen-
 tes adessent, rati posse placari siquid inter ipsos esset
 offensum; necdum intercessisse tantas iniurias, vt sub
 turca Templi augustissimi violari deberent. Archie-
 piscopus ipse non recusauit interesse conuentui. Post-
 quam omnes adfuere, ceteris intactis, Archiepiscopo
 fratribusq; manus iniiciuntur. Ille cohibetur intra
 Palatium, apposito etiam ad fores milite; fratres An-
 gleriam in arcem asportati & inclusi. His nomina fue-
 re. Paganus, Eduardus, & Moschinus. Napino, quem
 simul comprehendere destinatum erat, profuit illo die
 casus, cùm fortè in agro, volatu accipitrum oblectare-
 tur. Nuntiato tumultu, proripuit se se repente Trici-
 um, atq; ibi occupata & munita arce transitum illi
 tempestatis expectabat. Reliqui Turriani, cùm intra
 Archiepiscopi domum stetisse in iuriam, seq; paucorū
 periculo esse defunctos viderent, aliquantum ex ea soli-
 tudine, quae nuper omnes habebat, remisere. Repu-
 tabant,

N n n

tabant, non esse fauicem in alicuius vitam, laxè custo-
 diri domi suae Pontificem; posse iustam subesse causam;
 & fortasse suspiciones & odia potissimum huc verge-
 bant. At Guido, postridie quàm haec erant gesta, con-
 uocat iterum gentiles suos, & cum illi non detrecta-
 sent, orationem habuit, qua pietatis simul, & grauiū
 itarum signa permisceret. Non dici posse quanta re-
 cufatione animi, quantisq; dilationibus ad consilium
 necessarium accessisset, vt sacrae potestati, vt sanguini
 suo faceret illud, quod pridie esse factum vidissent. Be-
 neficijs suis semper ornatam domum, gratiam hanc
 referte propinquo, & parenti, & principi, vt in ipsius
 damna se se cum hoste confociaret. Atque, Cassanum
 Archiepiscopum illum, à quo moneri & corrigi cae-
 teros oporteret, vltro auctorem esse consiliorum, vl-
 tro, quantum in ipso foret, iam Vicecomitem in urbem
 introduxisse. Nam, ne ignoretis, inquit, Matthaei neptis
 desponsa Moschino est, huius nostri Pontificis fratris
 „Napino altera neptis eiusdem Matthaei datur: Paga-
 „nus Giberti Corregiensis affinem in matrimonium du-
 „cit, quae connubia, instrumenta sibi in nos Archiepis-
 „copus quaesiuit. Et nuperrime ille; cum Bononia in
 „Concilij causa proficisceretur, iter illud à summis Ec-
 „clesiae rebus Apostolicisq; mandatis, conuertit ad ex-
 „cidium vestrum, & meum, & Patriae totius. Quippe
 „Parmae sunt ab eo inita consilia cum Corregiensi, vt si
 „ego ad Cassanum accessissem, in traiectu Abduae flu-
 „minis interficerer, & capite sublato, Patriam hanc in-
 „ter se diriperent hostes nostri. Subiecit inde Guido,
 huius

huius parati facinoris & initi consilij testimonia & iudicia, quae haberet; ac nominatim, Philippo Langusco, & Antonio Laudensi notam esse rem affirmavit. Erant in Concilio, praeter Turrianos, Tegnacca Palauicinus, Iacobus Moncia, Philippus Motta Principes Nobilitatis, alijq; praeterea, quos Turriani secum ob priuatas quisq; necessitudines & amicitias in eum locum adduxerant, ad casuum atq; suspicionum incerta. Hi magnopere coepere Guidonem hortari, vt, & sacrae dignitatis in Archiepiscopo, & propinquitatis in fratribus meminisset. Respiceret communes atuos, & Patriam, & seipsum, neue se se demitteret eò, vnde receptum postea non haberet. Hostes illos ipsos, cum quibus Archiepiscopi domum affinitatibus esse consociatam indignaretur, posse connubiorum pignore, & caritate reconciliari. Sin animos, gererent implacabiles & malignos, non offerendam illis in sinum tantam esse fortunam, quanta maiorem optare ne ipsi quidem possent, si rueret in se domus, ac sine vlla externa vi, domestico furore cruentaretur. Quòd instructum dolis flumen, & paratam in Abdua sibi fuisse necem dicat, valde esse videndum, ne capitalissimae sint eorum insidiae, qui tales ad metum insidias proponant. An aliquid posse dici tam incredibile, quam hoc? Guidoni Turriano, Principi Mediolanensium; quem Urbis arma circumstent, antecedant, sequantur, & tanta vndique cingat excelsae fortunae moles; huic igitur in suburbana prope aqua, fraudem & vim externam esse collocatam? Ac si tamen aliquid fuerit, po-

tius oportere sanari lenibus remedijs animos, & venerari Deum, atq; tutelares vrbis Diuos, quòd arcana coniurationis retexerat, quàm vlciscendo, assequi, vt aliud ex alio malum renascatur. Nam hunc semper coniurationum violenter oppressarum exitum fuisse. Guido respondit, cordi fore sibi consilium amantissimum quod proponeretur, & habiturum esse rationem, vt ne Populo Mediolanensi tam bene de se merito vlla in re displiceret. Interea, Cassionus Archiepiscopus cingebatur in dies acriore custodia, Palatij valuas, aditusq; & exitus omneis obsidebant armati; conditiones variae proponebantur, quarum iniquitate, potestas augustissima redimeret illius domestici carceris ignominiam, & captiuos fratres. Conditiones autem eae quaecnam fuerint, minime traditum est; sed licet coniecturam capere de caeteris ex vna, qua fundos ad Saluaticium vberimos ac late patentes in ea captiuitate dimisisset Archiepiscopum constat. Vicesimus iam erat dies à primo captiuitatis die, cum legatus Apostolicus, quem ob rem Ferratiensem, & Veneta arma, missum fuisse memorauimus, re comperta, Guidoni, & filijs eius cum horrendo carmine sacris interdixit. Eius interdicti auctoritas in oppido sancti Michaelis publicis tabulis consignata est, & Episcopo Nouocomeusi negotium datum, vt illo tristi munere defungeretur, atq; superba subeundo limina, caelestes diras ad Guidonem & filios introferret. Enimverò, tunc maxime si vnquã alias est intellectum, quàm tremenda sit potestas illius Apostolici fulminis, quo protinus concidunt, non afflata

flata modò corpora, sed vniuersae domus, tota vicini-
tas, ipse ciuitates eodè ictu, i& sortis humanae commer-
cium obmutescit. Statim vbi Guido cum sua prole ter-
gemina tactus est hoc fulmine, ceu deforme animal,
omni paulatim dilabente ministerio destituebatur.
Abierunt ex aula, primò innocentissimus quisque, dein
de his proximi, postremò seruorum vulgus, & amico-
rum intimi, raraq; per vibem adulatio principem
agnoscebat. Paganus Turtianus erat Episcopus Pa-
tauij, columen familiae propter seueros mores & ma-
gnam famam, nec se se antea gentis suae turbis impli-
carat. Is, cognito rerum statu, quae Mediolani gere-
bantur, & , quemadmodum Guido princeps Urbis,
Archiepiscopo violato, meruisset extrema, dignam
sua grauitate actionem suscepit placandorum animo-
rum, & eius rei causa Mediolanum venit. Simul etiam
vicinae Ciuitates erga Metropolin adulatione & stu-
dio, vel quòd sua interesse arbitrarentur, destinauere
pacificatores legatos, quorum nomina in publicis ta-
culis hoc ordine sunt reperta. **LEGATI CIVITA-
TVM AD PACEM INTER CASSONVM AR-
CHIEP. ET GVIDONEM DVCEM ET SEC-
TATORES PARTIS VTRIVSQ; FACIENDAM.**
Philippus Languscus Legatus Ticini. Antonius
Legatus Laudis Pompeiae. Gulielmus Brusatus
Legatus Nouariae. Simon Carrubianus legatus Ver-
cellarum, Venturinus Bencionus Legatus Cremae.
Vrbs Nouocomum, & Vrbs Bergomum binos legaue-
re, quorum nomina sunt omissa; titulus tantum modo
Lega-

Legationis manet. Harum Ciuitatum Legati cum Antistite Patauino communicantes quotidie consilia, excusantes iniuriam, auctorem iniuriae mitigantes, omnem honestae satisfactionis viam, & in posterum stabilimenta pacis exsequabantur. Facile partium animos in praesentia composuere. Quippe Cassono Archiepiscopo magnum ad omnia vinculum erat, circumdata domus in carceris formam, inclusi carcere fratres, & proclius ad vltiora transitus: illum alterum irata lux, alienata prope vita, & minitans quodammodo caelum, accipiendae paci facilem dabant. Et tamen nescio quomodo non sine magno Pontificis dedecore, Guido superior in conditionibus fuit. Ad v. Cal. Nouembris in templo maximo facta qualiscunq; pax inter Cassonum & Guidonem, eiusq; pacis tabulae recitatae magna voce, vt omnes audirent. Iuravit Archiepiscopus, se nulla in re aduersarium fore Guidoni Turriano gentili suo; rem, salutem, commodaq; eius cum tota domo propugnaturum esse. Vicissim ipse Guido sua carmina, suumq; iusiurandum peregit. Legati nihil iurauerunt; affirmare tantum, se suis & Ciuitatum suarum opibus adnixuros, vt ea, quae iurata essent, sancte inuiolateq; custodirentur. Sed vana erant omnia propter paratum excidium imminentemq; finem vniuerso Turrianorum dominatui, de quo Matthaeus Vicecomes olim in vatis prope modum eccinebat, cum diceret; vbi Domus illa peccatis antestaret, tunc fore, vt pulsi pellerent expulsores, ipseq; in Patriam rediret. Ea scilicet hora, idq; fatum, non iam appropin-

pinquabat, sed erat in ipso prope limine, rapidum idem & occultum, & post longa curricula insidians vni iam pene momento. Fuerat inter conditiones, vt ab ea caeremonia quam retuli, protinus Archiepiscopus in extremos prouinciae fines iret, abijtq; minitans Guidoni, & coquens in ipso itinere consilia rerum euertendarum. Potuit offensus animus, & in ipsa concordiae simulatione plenus irarum, alia quoq; secum agitasse perniciofa & funesta, quae poscerent occasionum interualla & maturitatem suam. Promptissimum omnium fuit, accersere externa arma in Italiam, & Henrico Lucimburgo, qui fuerat Romanorum Imperator electus, offerre spem alterius Imperij, diuisam factionibus urbem, sub tyranno male quietos animos ciuium, atq; praeter vulgata haec, occultas etiam opportunitates notas ei, qui semper in hac vrbe, pars maxima rerum fuisset. Nec deerant velamenta consilio, si sine armis dissimulanter ac tuto geri rem placeret. Namq; ferreo diadema coronari in Italia Caesarem antiquus erat mos, idq; diadema Modocetiae veluti magnum Imperij sacrum adseruabatur. Postea Caesarem, petendae coronae simulatione venire Mediolanum, & turbatis iam rebus, satis fore si conspiceretur. Haud sane displicet res Henrico, missaq; Romam legatione per speciem obsequij, Apostolicam etiam auctoritatem inserere conatibus, ob negotij magnitudinem, & varios hominum sensus decreuit. Perijt vt sibi ad capessenda Imperij solennia venire in Italiam liceret. Id facile impetratum.

tratum.

eratum. Cardinales etiam missi quatuor itineris comites. Ipse priusquam iter ingrederetur, Constantiensem Antistitem praemisit, qui Ciuitates, & Principes Italici nominis doceret de aduentu suo, & quemadmodum ea pacata profectio, salutarisq; omnibus futura esset. Ac ceterae quidem per Italiam potestates, populiq; cuncti, quacunq; Constantiensis incessit, ostendere laetos animos, aut simulauere. Mediolani Guido Turrianus, neque laetus fuit ea re, quae nuntiabatur, neque paruit notissimae regnantium arti, ut quod intus non erat, id fronte saltem, & oculis, & aliquo sermone mentiretur. Senserat, siue suspicabatur, Archiepiscopi exulantis hanc esse machinationem; cum priuatas iniurias, familiae ruinas, & patriae seruitio vitium iuisse. Iam enim praeter Archiepiscopi negotiationem & fremitum, & minas, quae ab exilio penetrabant in urbem, ipsius quoq; proximi palam Henricum accersebant. Et inclusi ad Angleriam fratres, Eduardus, Paganus, & Moschianus, quamquam acerrime custodirentur, quibuscunq; poterant colloquijs & litteris miscebant lacrimas & questus, probra in Guidonem, Caesaris laudes: ipsius pene Ciuitatis voce liberator Henricus expetebatur. Guido, cum partium suarum homines, in quibus spei plurimum habebat, ex vicinis ciuitatibus euocasset, atq; collato cum ijs capite, consilia repellendi Caesaris agitare, triste in eo conuentu responsum accepit. Consensu namq; omnes, accipiendum esse patentibus portis, & negotium fore salutare totius Italiae rebus acclamauerunt. Quo responso

con-

HISTORIARUM

concidit animus Ducis, & adesse ultorem Archiepiscopi Deum sensit; iamq; Caesar aderat exunte Octobri Insubriae limitem ingressus cum Germanorum principum, & Italicae nobilitatis cohorte. Proceres Ecclesiae, ciuitatum rectores, aut legati, nostra cum exteris pompa Imperatorem deducebat, & quò propius incederet, cò plures confluebant. Ipse comis alloquio, largus beneficijs, exhilarabat omnia; proscriptos & exules in suam quemq; ciuitatem obuia liberalitate reducebat. Restituti praeter ceteros, Archiepiscopus Rauennatensis & Episcopus Tridenti; de Archiepiscopo nostro nihil esse traditum miror, cum reductiones exulium aliorum sint traditae & perscriptae nominatim. Certè indicant Acta, Cassonum Archiepiscopum ab Caesaris aduentu Mediolani reducem fuisse. Interea Matthaeus Vicecomes ille tanti nominis exul, cui quiescenti triumphus ex victore olim hoste pulcherrimus parabatur vnà cum Patriae dominatu, solerti consilio fortunã suam adiuuit, fremente, sicuti est animaduersum, Archiepiscopo Cassono. Namq; Cassonus, voluerat ille quidem persequi superbiam Guidonis, vicisci contumelias, rerum summam aliò transferre; ceterùm, non erat ea res cordi, vt summum vrbis imperium ad aemulam suae genti domũ rediret. Euolui fortunae culmine Guidonẽ Turrianum; non autẽ pro Turriano dominari Vicecomitem volebat. Neq; recentes affinitates, & longinqua connubia, de quibus est demonstratum, habebant eam caritatem, vt veteres atq; flagrantissimas inimicitias obliterarent. Ac si subla-

tae forent inimicitiae, non tamen consilium erat, Patriae principatum ei tradere, qui fuisset inimicus. Vicecomitis astus in struendo sibi ad Caesarem, inde ad summam fortunam aditu, fuit huiusmodi. Franciscus Garbaniensis erat quidam in ipso aetatis flore, cum naturae muneribus excellens, tum ornamentis etiam illis, quae ipsi sibi homines parant. Decorum corpus, dignitas oris, sermo iucundus, ingenium ad omnia simulanda vel dissimulanda promptum erat. Accesserant litterae interiores, diuque versatus in Patauino Gymnasio, ratione Imperij, gentium instituta, vim naturae, disserendi subtilitatem, elegantis iudicij iuuenis comprehenderat. Post consueta liberalium artium curricula, ciuilibus turbis immixtus frequentarat partes maxime Gibellinas, & ob eam rem, aduersae factionis opibus, ac potentia Turrianorum expulsus, Matthaeo comes exilij, reuolutus ad studia litterarum, id malae fortunae solatium habebat. Sunt qui scribant, ob ingenij famam, a scitu fuisse inter eos, qui tradendis sapientiae praeceptis, vel interpretando iuri ciuili per ea tempora Patauinae Academiae principes habebantur. Hunc sibi Vicecomes, & vetustate amicitiae coniunctissimum, & studijs iisdem, aptum putauit ad ea exsequenda, quae destinabat. Itaque, cum eo collocutus de rota consilij sui ratione, rogat iuuenem, ut arma equumque sumat, & militariter ornatus, se se immisceat in regium comitatum, quod per facile foret, cum aliquo quoque reciperentur in eorum locum, quos longinquitas teneris, alijue casus abstulissent. Post ipsum habilitate

bilitate quadam ad Aulæ consuetudinem, & opportunitatibus alijs, quæ in animo, quæque extrinsecus adessent, innotescere primoribus, deinde per eos ad Regem introduci, leuem denique notitiam adducere in iura familiaris amicitiae. Id ubi successisset, exponeret Regi, quomodo se se res tota Mediolanensium haberet, oneraret merita inuidia Turrianos; nomen Vicecomitum extolleret, ac si quam de ipso nominatim haberet honestam opinionem, parem in Regis animo sensum atq; misericordiam afflictæ virtutis excitare studeret. Auctoritatem & pondus fore testimonio, quod ultro daretur absenti, quodq; per fortuitos sermones, dum nihil aliud quàm res simpliciter ipsæ, & ea, quæ fuissent gesta, memorarentur. Si quis eius commendationis & officij fructus extaret, fortunaq; melior sequeretur; eum fructum, & eam fortunam sciret Garbaniatensis cum Vicecomitum Domo semper sibi fore communem. Omnia sicuti destinarat Vicecomes euenire; facilis iuueni aditus in regium comitatû, mox apud Aulæ principes gratia, inde familiaris cum ipso Rege congressus, testimonio fides, exulis admiratio; tum, ea quæ deinceps exponentur. Apud Hastam urbem agebat Henricus. Eò confestim euocari Marthæum iubet tactus desiderio viri propter ea, quæ de ipso Garbaniatensis memorauerat. Neq; ille distulit iter. Benigne acceptus ita cum Caesare egit, vt Garbaniatensis minime adaequasse verbis animum existimaretur. Ac tanta primo congressu fuit Henrici affabilitas erga Vicecomitem, vt, qui illic erant Archiep.

O o o 2 fami;

familiares aut propinqui non temperarent inuidia stimulante, quominus finito colloquio digredientem contumeliose insectarentur, idq; Caesar audiuit. Scilicet, ex tanta statim comitate Regis in exulem, id quod futurum erat, augurabantur; ideo non continuere linguæ impetum, & animorum dolorem. Mox etiam Archiepiscopus ipse superuenit, qui, siue suspicatus latentem in proximo Vicecomitis fortunam, siue nondum plane suspicatus, iungere cum eo stabilis amicitiae foedus concupiuit. Nec ille abnuebat, gnarus primas dominandi spes omnibus auxilijs indigere. Et fortè aderant ex utraque parte, quos ei foederi sanciendo interesse oporteret, qui omnes iurauere fore sibi rata quaecunq; Cassonus Archiepiscopus & Matthaeus Vicecomes inter se pepigissent. Foedus interposita Caesaris auctoritate est initum, & obliuione praeteritorum indicta, hae conditiones in posterum placere. Matthaeus ut in administratione Reip. nequid sibi peteret nomine Ducis aut Vicarij, quae veterum certaminum atq; seditionum vocabula vibem afflixissent. Straret ab Archiepiscopo semper, domum eius, rem, Ecclesiamq; tueretur. Daret operam cum factione sua quantum posset eniti, ut Populi suffragijs eligeretur qui summae rerum praeeset. Id Imperium esset annuum. Finitimae ciuitates ne lacefferentur villo bello donec in Archiepiscopi fide mansissent. Restituerentur in verus imperium, & Ecclesiae iurisdictionem, Angleria, Vallis Assina, Varena, Trauallia, Derium, Bellanum, Leueu, Castellantia, Mercutellum, Castanum, Varisium, Legnanum,

num, Concorretium, & cui ab opimo feraciq; agro
Beatum pingue cognomen manet. Ea omnia, tempo-
rum & hominum iniurijs erepta Mediolanensi Eccle-
siae, promittebat Vicecomes adnixurum se suis opibus
vt Archiepiscopo, sicut antea, parerent. Tritum ve-
rò & Bregnanum, & Vaprium, & Castellerum, fratri-
bus Archiepiscopi gentilitio iure possessa loca, si qua
vis, aut iniuria, potestasue tentauisset, obuiam se se itu-
rum idem recepit. Longa inde series conditionum se-
quebatur. Archiepiscopo stipatores corporis assi-
gnantorex publico. Deriuationes aquarum ex Tici-
no & Abdua fluminibus ad irrigandos Ecclesiae fun-
dos, immunes ac liberae permittuntor. Archiepisco-
pus & Vicecomes, ad vitanda rixarum initia, ne fundū,
villam, domum, arcem, aedificanro, vel emunto, nisi
duo millia passuum inter vtramq; possessionem inter-
sint. Fundos ad Saluanecium, quos Neapolio Pontifi-
cis auus cum Celsiano Monasterio permutauit, Vi-
cecomes ne attingito, neue rem cam in controuersiam
vocato. Si quem Vicecomitem, aut si quem Turria-
num in exilium mitti contigerit, eius bona, Turriani
exsulis, ad Cassonum, Vicecomitis ad Matthacum tran-
seunto. Si quae mulier, ex Vicecomitis domo nupse-
rit in Archiepiscopi domum, ei mulieri dotis nomine
dantor fundi, quos Matthaeus ad Bregnanum emptos
haber; quod supra dotem ex agrorum pretio redunda-
bit, Turrianus refundito. Affinitates & connubia
sunto inter vtramq; domum; consociare sanguinem,
& miscere, genus liceat. Archiepiscopi arbitrium esto,
quan-

quan-

quantas dari dotes iustum fiet. Aduersus ea, si quid ab alterutra parte commissum esset, ei qui recessisset à conditionibus, lis aestimata floren. numm. XXX mill. eaq; multa vt toties exigeretur, quoties aliquid violatum esset, pepigere. Languscus, & Aduocatus, & alij Guelfæ factionis homines aderant, cum Archiepiscopum inter & Vicecomitem ea transigerentur. Hos tota res minime laetos habebat. Sed non erat id auctoritatis, vt praesente Caesare in tali negotio turbare quicquam possent. Consilium quod poterant, vnicum inire, tentandi si forte à partibus Gibellinis ad Guelfas pellici se se Caesar pateretur. Nam si eius rei facultatem aliquam haberent, posse Archiepiscopum, posse Vicecomitem euerti summis Patriae rebus, quas iam inter se diuisissent. Itaque coepere varias iniicere moras, & struere quascunq; possent artes detinendo Caesari, vt spatium haberent mouendi aliquid antequam ille Mediolanum veniret. Vercellis primo tentauere, non nihil, deinde cum ibi parum procederet, Ticinum vt diuerteretur, suadebant. At Cassonus Archiepiscopus, & Matthaeus Vicecomes, artificio cognito, disiecere cunctationem, haec modo cum dixissent; dolos inesse consilijs, & ipsi Caesari periculum in dilatione si segniter urbem Mediolanum ingrederetur. Nam esse ibi nonnullos animo inimico, quorum anteuertere conatus oportet, & ne palam, aut occulte aliquid molirentur. Simul intulerant, ferream Coronam Imperij stabilimentum, frustra alijs quam Gibellinae factionis opibus quaeri, hanc in ipsorum esse

je potestate ac manu. Ita Caesat abruptis moras, re-
 pudatisq; cunctatoribus, ex Vercellarū vrbe, Noua-
 riam, inde Mediolanum venit. Vicecomes pari cum
 Rege gressu sublimis ad dexteram equitabat. Reliqua
 exulum manus, vt quisque praecipuo odio pulsus à
 Turrianis fuerat, ita proximi ibant Regi; sic traditum
 est. Quo magis miror, cum pompa illa describeretur,
 & incedentium ordo, praetermissum esse locum Ar-
 chiepiscopi, qui debuit inter primos esse, vel ob recen-
 tem gratiam, vel ob suam dignitatem, vel propter vr-
 bem, in quam ibatur. Neque tamen ambigam, quin
 fuerit in reliquo sacrorum procerum choro, qui Regē
 deducebant. Reliqui autem sacri proceres fuere.
 Baldunus Archiepiscopus Treuirorum. Papinianus
 Palmae. Gherardus Basileae. Theobaldus Leodij. Le-
 gionensis praeterea, & Constantiensis & cum Roma-
 na legatione longus Pontificum atque togatorum or-
 do Nobilitas vniuersa Mediolanensis ad agri fines ob-
 uia processit; obscurior turba more suo, moenia, tecta,
 vias impleuerat. cum Guidone tota Guelforum factio
 Caesarem ad portam, qua ingressurus esset, expecta-
 uit. Superbum id visum hospiti caeterisq; & auxe-
 rat offensionem ipse Guido, cum in tanta publica gra-
 tulatione animaduertus esset pene vnus obducta
 fronte confusoq; vultu, dextera tenens vexillum, in
 quo Turrianae gentis insignia depicta cernebantur.
 Nihil in tali tempore fieri alienius potuit, adeoq; irrita-
 uerat ea species animos, vt Germanorum aliquis arri-
 petet id repente vexillum, & ignominiose affligeret ad

terram. Tunc Guido fremens & gemens descendit
 ex equo, pedemq; Caesaris appropinquantis est, fortu-
 na iam apertius minitante, deosculatus. Ferunt, Hen-
 ricum se se valde comem prabuiffe Turriano, monuis-
 se tantum, vt in Caesarum & Regum aduentu submit-
 tere fasces disceret, atq; addidisse vulgatum illud, ne
 aduersus stimulum calces. His animis & hac frequen-
 tia Caesar acceptus in urbem, ferream Coronam ex
 Oppido Modoecia petere maturabat, eiq; negoti-
 nil esse praeuertendum ratus, iussit suo nomine dari
 litteras ad Archipresbyterum, & Canonicos eius Eccle-
 siae, quarum litterarum sententia haec fuit. Henricus
 » Romanorum Rex Augustus Archipresbytero, & Ca-
 » nonicis Modoetiae, viris honestis. Sal Quod caeteri
 » ante nos fecere Romanorum Reges, id nobis etiam fa-
 » cere in animo est, vt ferream Coronam, quae in vestri
 » Templi thesauris adseruatur, capiti nostro rite impo-
 » nendam curemus, cuius rei causa Italicum hoc iter est
 » susceptum. Cumq; nobis cordi sit, vt omnia, quae ad
 » eam rem pertinent, pro negotij dignitate administren-
 » tur; etiam colloqui vobiscum de ratione caeremoniae
 » totius, & de Coronae ipsius antiquitate ac iure neces-
 » se habemus. Quare oportebit, Archipresbyterum vnã
 » cum antiquissimis è Collegio venire quamprimum ad
 » nos, & afferre litteras omneis, omnia priuilegia &
 » monumenta, quibus ea caeremonia continetur. Id vt
 » fiat magnopere vobis mandamus. Familiaribus verò
 » nostris, Alardo Robao, & Clephoni Gemulo, qui
 » vobis has litteras reddent, fidem habebitis. Datae
 Medio.

Mediolani. Cal. Ianuarij. Regni nostri anno secundo
Canonici litteris acceptis, regia mandata confestim
exsequuntur. Mox ille Modoetiam iuit, vbi sum-
mo oppidanorum studio adornata erant omnia ce-
lebrandae coronationi; Templumq; Baptistae, quod
ibi religiosissimum antiquissimumq; est, regali in-
structum opulencia, Regis aduentum, & caeremo-
niae diem expectabat. Sed nulla prodidit historia,
quo repentino casu, quoue meditato consilio factum
fuerit, vt ea profectio, isq; apparatus ad irritum
caderet, atque paulò post, conuerso retrorsum
itinere Caesar Mediolani potius coronaretur.
Modoetiae quod spatium Regia commorata est,
id examinandis Turriani consilij, ineundisq; ra-
tionibus aduersus illius meditata fuisse transa-
ctum; inde retro Mediolanum, vnde venerat, tere-
disse Regem ferunt. Coronatus est in Basilica Am-
brosiana festo Epiphaniae sollenni, & Pontifices
qui affuerunt, hoc ordine perhibentur. Archie-
piscopus Treuirorum. Archiepiscop. Geneuensis.
Episcopus Brixiae. Episcopus Vercellarum. Epif-
copus Nouariae. Episcopus Bergomi. Episcopus
Laudis Pompeiae. Episcopus Patauij. Episcopus
Veronae. Episcopus Mantuae. Episcopus Nouo-
comi. Episcopus Rhegii. Episcopus Mutinae. Epif-
copus Parmae. Episcopus Placentiae. Episcopus
Derthonensis. Tridentinus. Constantiensis. Basi-
leiensis. Haec apud Bernardinum Corium nomen-
clatura Pontificum est, in qua praetermissos esse non-

P p p nullos

nullos reor, quippe qui, neque Germaniarum Antistites alios, neque Mediolanensem Cassonum videam in eo comparere numero, cum tamen, & illos profectos e patria Caesari comites itineris in Italiam venisse constet, & hunc in suam Ecclesiam hoc tempore fuisse restitutum cōiecturae omnes loquantur. Quorsum enim attinuerat confirmari pacem, iniri foedus, & ex Caesaris auctoritate quasi dividi rerum summam, Archiepiscopum inter & Vicecomitem, ut ille postea in pristina exilii calamitate, & ignominia relinqueretur? Laetissimae Caesaris res, rerum initia tantarum, artes & praecepta regnandi, reducem Archiepiscopum ostentari popularibus, & in sua collocari sede postulabant. Caeterum, ne qua Modoetienſi Templo fieret iniuria, neue municipes illi, iam inde à Longobardorum Imperio traditum ius amitterent; publicae tabulae confectae sunt & recitatae; non oportere fraudi esse Modoetiensibus, quod lumen d'ferreo diademati Caesar Urbem Mediolanū, & Basilicam Ambrosianam e legisset. Larga deinde dona missa Modoetiam, non in Templum modò, sed civibus privatim, ut quisq; ibi ea tempestate vir clarissimus erat. Maiore in Mediolanenses liberalitate usus, centum in super, & nonaginta novem ornavit equestri dignitate, Matthaeoq; Vicecomiti principem eius Ordinis locum dedit.